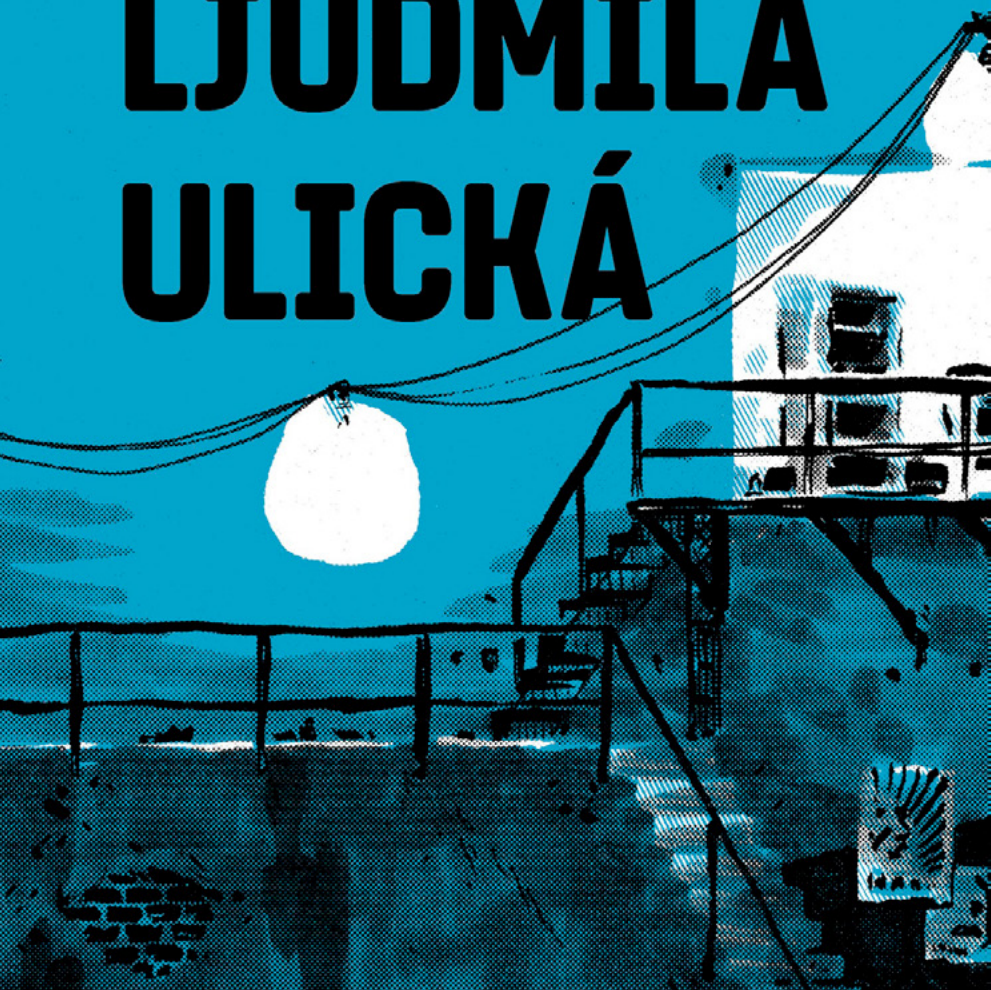


JÁKOBŮV

ŽEBŘÍK

LJUDMILA

ULICKÁ



Jákobův žebřík

Vyšlo také v tištěné verzi

**Pa
se
ka**

Ljudmila Ulická

Jákobův žebřík – e-kniha

Copyright © Paseka, 2023

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

**LJUDMILA
ULICKÁ**

—

**JÁKOBŮV
ŽEBŘÍK**

Přeložila Alena Machoninová

LJUDMILA
ULICKÁ

JÁKOBŮV

ŽEBŘÍK

Kniha vychází s podporou Ministerstva kultury České republiky.



**MINISTERSTVO
KULTURY**

Лестница Якова

Copyright © Ludmila Ulitskaya, all rights reserved, 2015

Published by arrangement with ELKOST Intl. Literary Agency

Translation © Alena Machoninová, 2022

Cover Design © Nikola Janíčková, 2022

Cover Illustration © Jindřich Janíček, 2022

ISBN tištěné knihy: 978-80-7637-105-7

ISBN ePUB: 978-80-7637-435-5

ISBN MOBI (Kindle): 978-80-7637-436-2

ISBN PDF: 978-80-7637-437-9

*... přízrak bytí plane dál
za stránkou poslední,
kde modrý sen zítra v nebe vykročí –
a věta tečkou nekončí.*
Vladimir Nabokov

KAPITOLA 1



PROUTĚNÁ TRUHLIČKA (1975)

Nemluvně bylo krásné od chvíle, co přišlo na svět. Na bradě mělo viditelný důlek a hlavičku mělo upravenou jako od dobrého holiče: krátké vlasy jako matka, jen o trochu světlejší. Nora si ho okamžitě zamilovala, i když předem si tím jistá nebyla. Bylo jí dvaatřicet let a domnívala se, že lidi už se naučila milovat po zásluze, a ne jenom tak, kvůli příbuzenskému vztahu. Nemluvně si bezdůvodnou lásku plně zasluhovalo – dobře spalo, neřvalo, jaksepatří sálo a s ohromným zaujetím si prohlíželo zaťaté pěsti. Disciplínu nedodržovalo: jednou spalo dvě hodiny, jindy šest v kuse, když se probudilo, lapalo pusou po prázdném vzduchu – a Nora mu urychleně dala prso. Sama neměla disciplínu v lásce, takže tu společnou vlastnost s povděkem kvitovala.

Její prsa prodělala pohádkovou proměnu. Už během těhotenství jí pěkně naběhla, a pokud dřív osamělé bradavky trčely jako na mělkém talířku, teď, když se jí nalila mlékem, nabyla její prsa vážnosti. Nora na ně pohlížela s úctou a ta změna jí byla zvláště příjemná, i když fyzicky byla spíš protivná – působila neustálé napětí a nepohodlí. Samotné kojení skýtalo jakousi vedlejší a podezřelou slast, která s ním vůbec nesouvisela... Od narození nemluvně uběhly tři měsíce, a už to nebylo „nemluvně“, ale Jurik.

Bydlel v pokoji, který dřív patřil Nořině matce, ale dnes, poté, co se Amálie Alexandrovna jednou provždy přestěhovala za manželem Andrejem Ivanovičem do Priokské terasové přírodní rezervace, pokoj nebyl ničí. Dva týdny před porodem ho Nora narychlo vymalovala a Jurika do něj přinesla v bílé postýlce, která sloužila

jako rekvizita v druhém dějství *Tří sester*. Teď už to nehrálo žádnou roli, ale minulou sezonu celým divadelním světem otrásal skandál, který souvisel se zrušením právě tohoto představení. Nora byla jeho scénografkou, režíroval jej Tengiz Kuziani.

Když Tengiz odlétal do Tbilisi, řekl, že se už do Moskvy nevrátí. Po roce zavolal Noře, že dostal pozvání do Barnaulu, aby tam uvedl *Chudou nevěstu*, a že o tom uvažuje. Na konci rozhovoru Noře nabídl, aby jela s ním jako scénografka... Jako by nevěděl, že se jí narodilo dítě. Nebo dělal, že to neví? Bylo to s podivem: copak zákulisní rozhlas tentokrát nezafungoval? Divadelní svět byl odporná stoka, ustavičně se v něm propíral soukromý život jeho účastníků, každá sebenepatrnější drobnost se zveřejňovala a tím spíš bleskově se šířilo, kdo koho miloval, kdo koho ne, kdo to s kým náhodou během hostování dal dohromady na prostěradlech provinčních hotelů, kvůli komu ta která herečka musela na potrat.

Nory se to netýkalo, nebyla hvězda. Vždyť se ani nic zvláštního nestalo, byl to jen kolosální debakl. No a ještě se jí narodilo dítě. Mlčenlivá otázka divadelní veřejnosti: čím? O jejím románu s režisérem věděli všichni. Ale její manžel nebyl od divadla, byl „z publika“ a ona sama byla prostě mladá umělkyně, jejíž kariéra teprve začínala. A patrně skončila... Proto jí divadelní sběr žádnou zvláštní pozornost nevěnovala – žádné šeptání za zády, žádné kradmé pohledy. Na tom všem už nezáleželo – v divadle Nora podala výpověď...

Jurik od osmi hodin nespál. Na devátou Nora čekala zdravotní sestru Taisiju, která ho měla naočkovat, ale bylo už po desáté a sestra nikde. Nora odešla do koupelny prát. Zvonek uslyšela až po chvíli, vyskočila a otevřela dveře. Hned ve dveřích Taisija spustila... Taisija nebyla obyčejná zdravotní sestra z dětské ordinace, ale člověk s posláním: vychovávala nerozumné maminky, zasvěcovala je do velikého tajemství péče o nemluvňata a zároveň se s nimi dělila o staletou ženskou moudrost, poučovala je o rodinném životě, byla odbornicí na vztahy s tchyněmi a jiným manželovým příbuzenstvem včetně bývalých manželek. Byla to veselá drbna a upovídaná osvětářka – byla si jistá, že všechny děti bez jejího dozoru (však se její funkce oficiálně nazývala „dozorčí sestra“) špatně vyrostou. Žádný jiný způsob výchovy než vlastní neuznávala. Jméno doktora Spocka vyvádělo Taisiju z rovnováhy.

Ze všech „maminek“ měla Taisija nejraději takové jako Nora – osamělé prvoroďičky, kterým nepomáhaly jejich vlastní matky. Nora byla zkrátka ideální: protože byla po porodu slabá, šetrila síly na přežití a Taisijině nauce se nebránila. Navíc měla Nora zkušenost s prací v divadle, kde se herci jako malé děti věčně hádali, záviděli si, jeden na druhého žárlili, a ona se naučila poslouchat ledasjaké zhovadilosti s předstíranou pozorností, být zticha, když je třeba, a soucitně přikyvovat.

Nora stála vedle Taisiji, poslouchala její brebentění a sledovala, jak se sněhové vločky na jehličkách jejího kožíchu mění v drobné kapky a stékají dolů...

„Promiň, jdu pozdě, jen si to představ, přijdu k Sivkovovým – znáš Natašu Sivkovovou z bytu číslo patnáct? Má osmiměsíční holčičku Olinku, je roztomiloučká, bude to nevěsta pro tvého kluka – přijdu, a tam zuří hádka. Z Karagandy přijela tchyně a vyčítá Nataše, že prý se nestará o manžela, že nepečuje o dítě, že je věčně nemocné ze špatného jídla. No, však mě znáš, všechno jsem to tam srovnala.“

Taisija vyrazila do koupelny, aby si umyla ruce, a cestou troušila poznámky:

„Kolikrát jsem ti říkala, abys na praní kupovala dětské mýdlo, prášky jsou k ničemu. Hlavně poslouvej, co ti říkám, špatně ti neporadím...“

Bylo krátce po jedenácté. Jurik už usnul, budit ho Nora nechtěla. Nabídlá Taisiji čaj. Taisija se usadila v kuchyni, na místě paní domu. Místo v čele stolu jí slušelo – velká kudrnatá hlava s vlasy sepnutými zubatou sponou do drdolu – prostor se kolem ní začal uctivě organizovat, okamžitě se ocitla uprostřed šálků a talířků, které se k ní hrnuly jako ovce k pastýři. Pěkná kompozice, ocenila to Nora mechanicky...

Na stůl položila krabičku s letícím jelenem. Hosté jí občas něco přinesli, ale Nora neměla sladké ráda, a tak se darovaná čokoláda hromadila, čekala na „vhodnou příležitost“ a potahovala se bílým povlakem.

Taisija, které z vlasů stékaly kapky na stůl, nataženou rukou šmátrala, který bonbon si z drahé bonboniéry vybrat, a vtom se s napřaženou rukou zeptala:

„Noro, a máš ty vůbec manžela?“

Svěruje mi tajemství, jak pečovat o nemluvně, a chce vyzvědět moje, výměnou za dětské mýdlo... Tengiz mě naučil chápat dialogy, jejich vnitřní osnovu.

„Mám.“

Člověk nemá říkat nic zbytečného, všechno může pokazit, dialog se musí rozvíjet přirozeně, zeptat se musí sama...

„Dlouho?“

„Čtrnáct let, od střední.“

Pauza. Všechno se vyvíjí skvěle.

„A cože pokaždé když přijdu, jsi doma sama... nepomáhá ti, i k doktorce chodíš sama...“

Nora se na chvíli zamyslela: má říct, že manžel je kapitánem dálkové plavby? Nebo že si odpykává trest?

„Nežijeme spolu. Bydlí s matkou. Je to zvláštní člověk, je strašně nadaný, je to matematik, ale pokud jde o život, je na tom podobně jako Jurik,“ řekla Nora pravdu. Jednu desetinu pravdy.

„Ježiš,“ ožila Taisija, „taky jednoho takového znám!“

Ale vtom Nora jemným sluchem zaznamenala jakýsi pohyb a odešla zkontrolovat syna. Probudil se a hleděl na matku s jistým údivem. Za ní totiž stála Taisija a on zíral na ni.

„Juročko, ty ses nám probudil?“ rozplývala se Taisija.

Nora vytáhla syna z postýlky. Ten otočil hlavu na sestru a díval se na ni vyčkávavě.

Nora neměla přebalovací pult. Měla sekretář s odklápěcím víkem, kam se Jurik už téměř nevešel. Navíc ho Nora ani nebalila do plenek. V krejčovském ateliéru si nechala ušít dvě kombinézy, švadlenky obšlehly nějaké zahraniční modely. Taisija mírně zavrčela nad kapitalistickými kalhotkami s gumovým podkladem, ve kterých se dítěti dělaly opruzeniny, když mělo plenky mokré, dala mu pusku na zadek, Noře nařídila, aby na pohovku natáhla čisté prostěradlo, a šla nachystat vakcínu...

Namíchala něco z jedné, z druhé lahvičky, nasála tekutinu do injekční stříkačky a zlehka se dítěte dotkla jehlou. Dítě se zamračilo, jako by chtělo zakřičet, ale rozmyslelo si to. Podívalo se na matku a usmálo se.

Šikulka, všemu rozumí, zaradovala se Nora.

Taisija odešla do kuchyně vyhodit vatou, a ve dveřích zakřičela:

„Voda! Noro! Přetekla ti voda! Je tu potopa!“

Vana se přeplnila, voda se valila po chodbě a už se blížila ke kuchyni. Jurika strčily do postýlky, ale zjevně příliš nervózně a ve spěchu, takže se rozbřečel. Nora zavřela kohoutek, rozházela po zemi ručníky a začala vytírat. Taisija jí svižně pomáhala. V tu chvíli do řevu dítěte opuštěného v postýlce zazvonil telefon.

Vytopila jsem sousedy, napadlo Noru a běžela k telefonu, aby řekla, že už to vytírá...

Ale nebyli to sousedi. Byl to Nořin otec, Genrich Jakovlevič.

Jako vždycky nevhod, stačila si pomyslet Nora. Jurik řval uraženě a poprvé v životě tak hlasitě, a do toho voda, která už protékala k sousedům...

„Tati, mám tu povodeň, zavolám ti později.“

„Noro, máma umřela,“ pronesl pomalu a slavnostně. „Dneska v noci... doma...“ A už docela obyčejným lidským hlasem dodal: „Honem, honem přijed, nevím, co mám dělat...“

Bosá Nora mrštila vyždímaný hadr na podlahu: jako vždycky nevhod, proč si její příbuzní i pro smrt vybírají tu nejnevhodnější dobu?

Taisija okamžitě všechno pochopila: kdo?

„Babička.“

„Kolik jí bylo?“

„Myslím, že něco přes osmdesát. Celý život to tajila, snažila se vypadat mladě, vyměnila si občanku... Můžu na pár hodin odejít?“

„Běž, jenom běž. Zůstanu tady.“

Nora si znovu umyla ruce, což bylo výjimečně hloupé, protože umyté je měla ažaž. Vrhla se k Jurikovi a podala mu prso. Ten nejdřív bradavku uraženě odstrčil, ale když mu s ní Nora přejela po rtech, přisál se a uklidnil.

Taisija si mezitím svlékla sukni a svetřík a energicky vytírala vodu, ždímalá ji do kýble a ten rychle vylévala do záchodu a její růžové kalhotky s nohavičkou, bílé kombiné a prameny vlasů z rozcuchaného drdolu se neustále míhaly na chodbě, takže se Nora nemohla neusmát nad její obratností, krásou a přesností pohybů...

„Nevím, na jak dlouho to bude... Zavolám. Je to tady kousek, v Povarské.“

„Běž, běž, další dvě návštěvy zruším. Jenom mi odstříkej mléko, kdyby ses náhodou zdržela. Sama víš, jaká je to situace...“

Tak vida, pomyslela si Nora. Zdálo by se, že je to cizí člověk, ale okamžitě všechno pochopila... Neuvěřitelná ženská...

O pět minut později už Nora uháněla po bulváru, u Nikitské brány zahrnula a po dalších deseti minutách už mačkala zvonek, pod nímž visela malá měděná cedulka s nápisem „Osečtí“. Zbylých sedm příjmení bylo napsáno na jednom kousku lepenky...

Otec se sežvýkaným náustkem zhaslé papirosy v koutku úst Noru objal ochablou rukou a rozplakal se. Pak toho nechal a pronesl:

„Představ si, zavolal jsem Nějmanovi, abych mu oznámil, že máma umřela, ale ukázalo se, že je taky po smrti! Jo, doktorka ze záchranky přijela, napsala potvrzení o úmrtí, a teď musíme ještě pro nějaký papír na polikliniku a rozhodnout se, kde ji pohřbíme. Máma kdysi říkala, že je jí to jedno, hlavně, aby to nebylo s otcem...“

To všechno Noře říkal, zatímco spolu šli dlouhou chodbou. Z jedněch dveří vykoukl tučný soused, babiččin nepřítel Kolokolcev, z druhých zakrslá Raisa a naproti nim po chodbě kráčela teta Káťa Prvoobyvatelka, jak si nechávala říkat. Její matka tu bydlela jako služebná od chvíle, co byl dům postaven, v pokoji vedle kuchyně, kde se Káťa narodila, o všech všechno věděla a dodnes na sousedy psala negramotná udání, a sousedé o tom taky věděli. Byla ostatně natolik prostoduchá, že je předem varovala: mějte na paměti, že vás všechny udám!

V babiččině zaprášeném pokoji byl cítit tabák – otec tam nakouřil – a trojitá kolínská, kterou kolem sebe babička celý život rozstříkovala rozprašovačem. Prováděla tu proceduru místo úklidu. Teď ležela na podomácku vyrobené válendě, v bílé noční košili drobně zalátané na límci, maličká, s hrdě zakloněnou hlavou a nedovřenými očima. Čelist jí mírně klesla, ústa měla pootevřená, ale na tváři se jí zračil stín úsměvu...

Noře se lítostí sevřelo hrdlo. Najednou uviděla, jak hořce a důstojně babička žila. Byla to ideologická chudoba. Holá okna. Záclony podle ní představovaly atribut měšťáctví. Dvoje zamaskované, přesněji zabarikádované dveře někdejšího bytu s enfiládou místností – jedny kredencí, druhé knihovnou. Prachu v knihovně bylo přinejmenším jako knih. Nora od dětství trpěla alergií, když tu zůstávala

přes noc – v těch letech, kdy babičce Marusje říkala Mourko a dětsky vášnivě ji zbožňovala. Knížky znala úplně všechny. Přečetla je, dobře je přečetla. Dodnes všechny nevzdělance sráží svou vysokou kulturní úrovní – a přitom veškerá její úroveň pochází z těchto dvou stovek knih vybraných jako na pustý ostrov a na okrajích popsáných drobnými poznámkami tužkou. Od bible po Freuda. No ano, pustý ostrov. I když ne, zas tak pustý tenhle ostrov nebyl – pásy se tu houfy štěnic. Noru v dětství štípaly, ale babička si jich nevšímala. Nebo štenice si nevšímaly jí?

Na dveřích visely zbytky středoasijského přehození, který jaktěživo nikdo nepral ani nečistil. Holá žárovka, již se říkávalo Iljičova. Iljiče, Vladimira Iljiče Lenina babička hluboce a s bázní ctěla. Ano, znala se s Krupskou, Lunačarským, studovala kulturu – vyprávěla cosi o tom, jak pro děti bez domova uspořádala divadelní studio... Náramně bizarní svět to byl! Nekonfliktně v něm vedle sebe existovali Karl Marx a Sigmund Freud, Stanislavskij a Jevreinov, Andrej Bělýj a Nikolaj Ostrovskij, Rachmaninov, Grieg, Ibsen a Čechov! A samozřejmě milovaný Hamsun! Hladovějící novinář, který už i kožené tkaničky sežvýkal a blouznil hladu, dokud nedostal šílený nápad – co takhle jít pracovat? A tak se nechal najmout na loď jako plavčík...

Babička se věnovala nějakým ezoterickým tancům, pak zapomenuté a pronásledované vědě pedologie a v pozdních letech se prohlašovala za publicistku. A žila duchovním životem... Vzdáleným od toho dnešního stejně jako druhohory... To všechno se na Noru naráz sesypalo, když stála ještě v kabátu před mrtvou babičkou.

Nora toho od ní tolik dostala... Babička hrála na tomhle pianinu a Nora za doprovodu hudby „tančila náladu“... tady, na rohu stolu, Nora namalovala modrého koně... a jak byla babička nadšená: vzpomínala na Modrého jezdce, na Kandinského... Chodily spolu do Puškinova muzea výtvarného umění... do divadel... Jak vášnivě ji Nora tenkrát milovala... ale jak krutě se v ní zklamala a bezcitně ji opustila. Babička nenáviděla cokoli buržoazního, pohrdala měšťáctvím, říkala si „bezpartijní bolševička“... Smrtelně se rozhádaly před osmi lety – je trapné to přiznat – z politických důvodů... Taková hloupost... takové šílenství...

Nora s otcem přenesli tuhé tělo na rozložený stůl. Nebylo těžké. Otec si odešel do kuchyně zakouřit a Nora vzala nůžky a rozstříhla

vetchou noční košili. Rozpadla se jí v rukou. Pak do lavoru nalila studenou vodu a začala tělo podobné úzkému člunu omývat a žasla, jak se shoduje s tím jejím: tenké dlouhé nohy, chodidla s vysokým nártem a vyčnívajícími palci s dávno neostříhanými nehty, malá prsa s růžovými bradavkami, dlouhý krk a úzká brada. Tělo bylo mladší než obličej, kůže bílá, bez chlupů... Otec kouřil v obrovské společné kuchyni plné stolů, pro každou rodinu jeden, a chvílemi odcházel ke starému telefonu, který visel na chodbě, a informoval příbuzné... K Noře doléhal jeho tragický hlas a opakující se slova: „Máma v noci umřela, ohledně pohřbu zavolám později...“

Když bylo tělo umyté a utřené roztrženým povlakem na peřinu, Nora ucítila, jak jí po břiše stéká teplý pramen. V tu ránu se probírala. Jak mohla zapomenout na Jurika? Je to jeho mléko, a teče zbůhdarma. Chtěla si sednout na váleнду, ale všimla si, že na prostěradle zůstala skvrna – poslední šťávy a výměšky mrtvého těla. Nora stáhla prostěradlo, zmačkala ho a hodila do rohu. Našla si jiné místo, v křesle u okna, kde babička obyčejně četla pořád dokola ty samé knihy z knihovny, protože nové, co si Nora pamatovala, nepřibývaly. Vzala si velký hrníček s ulomeným uchem, který znala z dětství, a rychle do něj odstříkala mléko – bylo ho téměř po okraj. Vylila ho do lavoru – ani představit si nemohla, že by odsud ty tři deci odnesla domů. Prsa si utřela do trička. Všechny věci v pokoji se jí zdály zamořené smrtí, ten nevinný hrníček taky.

Oblékla se, vyšla na chodbu – otec v kabátě z ratině a v podélné čepici zase kouřil v kuchyni. Už se vrátil z polikliniky, která byla kousek, na Arbatu, s potřebným potvrzením.

„Nemůžu se dovolat do krematoria. Pořád mají obsazeno. Zajedu tam, chci, aby to bylo...“ a udělal neurčité kruhové gesto, které znamenalo: co nejrychleji vyřízené. A zase začal někam telefonovat.

Pak Nora vytočila svoje číslo. Taisija to okamžitě vzala:

„Nedělej si starosti, Noročko, neboj. Už jsem zavolala domů, Serjožka to tam zvládne beze mě, můžu až úplně do večera... Spí, Jurik spí.“

Nora se začala přehrabovat v šatníku, v koutě za kredencí, kde na třech ramínkách visely všechny babiččiny svršky. Proboha, taková smířená chudoba – zimní kabát s límečkem z beránka, dočista prošoupaný, tmavomodrý kostýmek přešitý ze starého pánského

obleku, dvě blůzky – každý hadřík si Nora pamatovala z dětství. Podle střihu je odhadovala na konec dvacátých let... Nora ze dvou blůzek vybrala tu méně obnošenou. Podle těch zbytků oblečení by se daly studovat dějiny oděvu... Na rukávech se uchovala stopa nějakého pseudoegyptského vzoru.

Tělo ztuhlo, jako tuhne sádra. Noře došlo, že bude muset blůzku na zádech rozstříhnout. Rozložila ji vedle těla.

Do rakve ji budeme muset přenést opatrně, napadlo Noru. Ale obléknu ji hned, aby tu neležela nahá.

Najednou ucítila, že v pokoji je strašná zima. Umínila si, že ji obleče tepleji, a tak z ramínka sundala žaket. Sukni stříhat nemusela, natáhla ji přes nohy. Babička byla dítětem stříbrného věku, jeho produktem i obětí. Nad pianinem visely dva prachem zmatnělé portréty mladé krásy. Byla hezká. Moc hezká...

Nora z kufru zastrčeného pod válemdou vytáhla staré střevíce – archaické, muzejní kousek: pásek na koženém knoflíčku, podpatek ve tvaru štamprličky. Babička v nich chodila ve dvacátých letech... Na neohebnou nohu je Nora nasadit nedokázala.

Nora všechno dělala tak, jako by v životě nic jiného ani nedělala. A přitom to bylo poprvé. Jak umírala druhá babička, Zinaida, si Nora nepamatovala, bylo jí tenkrát šest let. A své dědečky prakticky neznala... Ženská rodina. Byl v ní jen jeden muž – Genrich. Bydlel s nimi na Nikitském bulváru dlouho? Amálie se s ním rozvedla, když bylo Noře třináct...

S Marusjou už nic napravit nemůže. Usmířit se s ní nestačila, a teď ji omývá, obléká... Vzdemul se v ní dávný pocit zlosti na veškeré uspořádání světa, na tohle strašné pouzdro kdysi vroucně milovaného člověka... Sarkofág. Každé mrtvé tělo je sarkofág... Dalo by se udělat takové představení – všichni živí hrdinové jsou v sarkofázích, a když umírají, tak z nich vylézají... Ve smyslu, že všechno živé je už mrtvé... Musí to říct Tengizovi...

Zase jí začalo téct mléko. Na tričku se objevila tmavá skvrna. Takové otroctví fyziologie – samozřejmě že jí o tom jako první pověděla Marusja. Biologická tragédie ženy... Ubohá a plachá bojovnice za ženskou důstojnost, za spravedlnost. Re-vo-lu-cio-nář-ka! Tak se lekla, když Noru vyhodili ze školy! Odmítla ji pustit domů! Vítězoslavně a obřadně! Usmířily se. Ale o tři roky později se pohádaly

doopravdy – sovětská moc mezi nimi proběhla jako černá kočka a důvěra i blízkost byly tytam... A pak ještě Československo... Teď už se nad tím jen usmívala. Taková hloupost...

Nora se podívala z okna. Sklo bylo špinavé, roky nemyté. Bylo vidět, že šedivý sníh za oknem vystřídal šedivý déšť. Proč jsem pro ni nic nedělala? Byla to strašná hloupost, urazit se na starou paní... Jsem bezcitná mrcha...

A to ji kdysi milovala nejvíc ze všech na světě! Téměř každý den po škole uháněla po známé trase kolem kina filmových repríz, přes silnici u Nikitské brány, pak kolem obchodu Konzerva do pavučiny uliček – Merzljakovská, Ubrusová, Chlebná, Skarjatinská – a vynořila se v Povarské u babiččina domu. Srdce se jí štěstím svíralo, když vybíhala po schodech do druhého patra a nosem se zabořila do Marusji...

Ale jak bílou má kůži... Oči vykukovaly zpod víček a dívaly se na ni zdánlivě lhostejně. Nora rozstříhla blůzku na zádech, polovinu oblékla na pravou ruku, polovinu na levou a nadzvedla těžkou hlavu, aby vzadu spojila rozstřižený límeček. Zdálo se, že za posledních dvacet let Marusja do domácnosti nepřinesla žádnou novou věc. Byla snad tak chudá? Nebo umanutá? Nebo to bylo z nějakého nepochopitelného principu?

Někdo nesměle zaklepal na dveře – byl to otec, bál se, že uvidí matku nahou. Vešel s činorodě radostnou tváří, s kabátem v rukou:

„Norko, objednal jsem rakev. Přivezou ji zítra ráno, v deset. Ani nechtěli potvrzení! Jenom se zeptali, jak je nebožka vysoká. Řekl jsem, že metr šedesát.“

„Metr padesát osm,“ upřesnila Nora. „A neříkej mi tak. Dali jste mi jméno Nora. Tvoje matka mi dala jméno Nora. Ibsena jsi četl?“

Na okamžik vysvitnuvší slunce na chvíli ozářilo pokoj, babičku, odrazilo se v perleťovém knoflíku pod límcem a zase se schovalo v šedivém mrholení.

Nora zastrčila nebožce pod bok napůl rozstřižený žaket s kulaťou mosaznou broží na klopu. V něm Marusja chodila na schůze nějakého výboru novinářských nebo divadelnických odborů...

„Zůstaneš tu přes noc?“ zeptala se Nora otce.

„Ne, musím domů,“ lekl se. A začal spěchat. „Ale zítra tady budu v devět. A co ty, dceruško, přijdeš?“ zeptal se trochu nejistě. „Ještě musím do krematoria... Bylo by dobré, kdybychom to zvládli zítra.“

„Můžeme i pozítří...“

„Chtěl bych co nejdřív. Zkusím to. Zavolám ti večer.“

Genrich Jakovlevič předváděl hotová kouzla.

„Budu tady v devět,“ kývla Nora suše. Cítila, že nemůže nechat nebožku o samotě. Ale stejně nemožné bylo, aby tu zůstala přes noc s Jurikem.

Nora vyšla na chodbu, dvakrát zahnula v jejím ohybu, který si pamatovala z dětství. V kuchyni zády k ní stála Káťa Prvoobyvatelka, něco krájela na stole a intenzivně přitom máchala lokty.

„Teto Káto, musíme si promluvit...“

Káťa se otočila celým tělem – krk neměla, hlava jí pevně seděla rovnou na ramenou:

„Co potřebuješ, Ňuro?“ Ta půvabná husa jí tak říkala celý život.

„Nepřespala bys u Marusji v pokoji?“

„Přespi si tam sama, když to potřebuješ. Proč bych to dělala?“

„Mám malé dítě, copak sem s ním můžu?“

„Ty máš dítě, no neříkej?“

„Jo.“

„Moje Ninka taky! A co Geňka? Proč ten tu nepřespí?“

„Spěchá domů. Zaplatím ti.“

„Tak to já si, Ňuro, vezmu i kredenc. Líbí se mi.“

„Dobře,“ souhlasila Nora. „Vezmi si ji. Akorát se k tobě nevejde.“

„No vždyť já si vezmu i pokoj. Nastěhuju se tam a nikdo na to nebude moct nic říct. Ninka sice bydlí u manžela, ale hlášena je tady!“

„Jo, jo,“ lhostejně přikývla Nora a představila si, jak bude Káťa prohledávat pokoj v naději, že něco ukořistí.

„Deset rublů, Ňuro! Za míně nemůžu.“ Káťa přivřela oči nad vlastní drzostí.

„Deset – za noc a za úklid!“ upřesnila Nora.

Domluvily se.

Taisija se nabídla, že druhý den Jurika pohlídá, takže si Nora nemusela lámat hlavu, koho poprosit. Měla dvě kamarádky, na které se mohla obrátit – Natašu Vlasovovou a Marinu Čipkovskou přezdívanou Čipa, znaly se ještě z divadelní konzervatoře. Na obě bylo spo-lehnutí, ale Nataša měla pětiletého syna a Čipa pracovala jako šílená ve třech zaměstnáních, starala se o invalidní matku a mladší sestru...

V pokoji u babičky Nora zastihla několik lidí – otce, jeho asistenta Valeru Bezborodka, Kátu s dcerou Ninkou, sousedku Raisu a ještě jednu ženskou z domovní správy v zrzavé, nakřivo nasazené paruce. Ženy vedly tichý, ale vzrušený rozhovor – řešily materiální otázky, došlo Noře.

„Je mi Maruseňky strašlivě líto,“ zlehka pokývala hlavou Raisa. „Vždyť jsme takhle prožily bezmála padesát let – každá na své straně zdi. Za celý život jsem jí jediné špatné slovo neřekla... Chtěla jsem na památku...“

„Raiso, co že jste chtěla?“ nečekaně příkře ji přerušil Genrich.

„Nic, Geňo, jenom povídám, že skoro padesát let jsme žily, abych tak řekla, v plné shodě...“ a vycouvala ke dveřím.

Supi se slétli – a Nora je všechny okamžitě a rázně vyhodila. Otec se na ni podíval s povděkem: bydlel v tom bytě odmala, pamatoval si ty babky, když to ještě byly mladé ženské, ale stejně se s nimi nikdy nenaučil mluvit – bylo to věčně nevyrovnané, jednou jako by s nimi mluvil spatra, jindy podlézavě. I Nora věděla, že se otec neumí s lidmi bavit jako rovný s rovnými, vždycky v tom byla nějaká hierarchie, jeden stál výš, druhý níž... Chudák, politovala ho, a dokonce k němu pocítila něhu. A on to pochopil a položil jí ruku na rameno. Nejistě. Od Nořina útlého dětství měl za to, že stojí výš, jelikož ona je jeho dcera, a mluvil s ní velitelsky, ale pak Nora vyrostla a udělala všemu přítrž... Bylo jí osmnáct, když k němu přišla do jeho nové domácnosti, do jeho nové rodiny, a on si ji vzal stranou a jal se jí vyčítat, že k němu chodí málo a že za to určitě může její matka, která nechce, aby se spolu vídali. Nora ho přerušila: „Tati, copak nechápeš, že kdyby máma nechtěla, nikam bych nechodila? Jí je to jednoduše ukradené...“

A on si od té doby nedělal žádné nároky...

V deset dorazila rakev. Dva zřízenci pohřebního ústavu ji šikovným chvatem postavili na stůl, posunuli nebožku, bleskově, dokonce mistrovsky ji zvedli a tělo dřevěně zarachotilo a ihned dosedlo, kam mělo. Otec odešel se zřízenci a nechal Noru samotnou. Vyrovnával se s nimi na chodbě u dveří a Nora slyšela, jak mu děkují. Otec jim zjevně dal víc, než v co doufali.

Rozstřižené oblečení se rozhrnulo, a tak ho Nora zastrčila zpátky, v šedých řídkých vlasech udělala pěšinku, jak to babička

nosívala, uvolněné prameny sčesala dozadu a se zalíbením se zadívala na její mírně šikmé vysoké čelo a podlouhlá víčka. Babička v sobě měla jistou integrální linii, byla vidět ve tvaru lícních kostí, v místě, kde krk přecházel k rameni, od kolene k prstům... Nora dokonce dostala chuť neprodleně vzít do rukou tužku... Přes noc jako by nebožka zkrásněla. Její tvář nebyla krásná, byla nádherná, úzká, a přebytná stařecká kůže, která za života visela pod bradou, se napjala a tvář omládlá. Škoda že v obličeji se jí Nora nepodobá...

„Noro, sousedi říkají, že bychom měli připravit pohoštění, no... uspořádat pohřební hostinu...“ Otec se na ni díval vyčkávavě.

Nora se na chvíli zamyslela – babička celý život nemohla vystát, když sousedé chodili k ní do pokoje. Ale teď už na tom nezáleželo.

„Řekni Katce, ať to připraví, a dej jí peníze. Ať prostře v kuchyni. Jenom ať nekupuje moc vodky, ještě se opije. Bez hostiny se to rozhodně neobejde...“

Otec souhlasil:

„Před válkou bylo stolů míň a pohřební hostiny se vždycky pořádaly v kuchyni. V bytě tenkrát bydlela spousta starých lidí. Všichni umřeli. Já jsem ale na hostiny nechodil, ani máma ne. Kupodivu na ně chodíval můj otec...“

Div ne poprvé v životě se Genrich zmínil o otci... Nora si toho všimla a překvapilo ji to: o Jakovu Oseckém jí nikdy nikdo nic neřekl. Così matně probleskovalo, z dětství... I když ona si ho pamatovala – jednou byl u nich doma na Nikitském bulváru – jakési jednotlivé rysy: knír jako kartáč, dlouhé velké uši a ještě rukodělná hůl z jednoho kusu dřeva, jehož záhyb sloužil jako rukojeť. Nikdy potom ho už neviděla.

Otec šel hledat Kátu, kterou před chvílí vyhnali. Měla radost z návrhu i z peněz a řekla, že všechno koupí ve Věžáku. Otec přikývl. Bylo mu to jedno, a pro Kátu to byla ohromná zábava. Nora a Káťa vyšly z domu téměř současně, jedna na Arbat do květinářství, druhá směrem k náměstí Povstání. Káťa byla nesmírně rozrušená, peněz měla, jako by dostala jeden a půl důchodu, a tak uvažovala, jak šikovně nakoupit, aby jí ještě trochu zbylo...

V květinářství na Arbatu na Noru čekal hotový zázrak – poprvé v životě uviděla tak nádherné hyacinty, celý kbelík. Koupila je

všechny – šeríkově modré, bílé i několik růzovofialových. Vyklopila všechnu hotovost. Květiny jí prodavačka nejprve zabalila do několika vrstev novin a pak jí k tomu navrch dala i kbelík. A tak Nora vyrazila i se zahradnickým kbelíkem – zpočátku po části Trubnikovské uličky, která byla na staroarbatské straně nové magistrály, pak přešla Nový Arbat a znovu se ocitla v Trubnikovské uličce, tentokrát v její delší části. Krápalo, nebo snad sněžilo, čert se v tom vyznej, světlo bylo šedivě perleťové, kbelík byl těžký, boty Noře promokly, prsa se jí nalávala, ale podprsenku měla vycpanou složenými plenkami a celou tu výstroj měla ještě převázanou starým šátkem – to Taisija, která přiběhla brzy ráno, jí rezolutně oznámila, že pokud si neuváže šátek, na pohřeb ji nepustí. Nora se zasmála a šátek si uvázala.

Dorazila současně s pohřebním vozem. Do bytu vyšplhala před pohřebáky. V pokoji stálo několik sklíčených postav vzdálených příbuzných, za Norou chodili matně známí lidé, líbali ji i Genricha a pronášeli jakási oficiální slova, která se lišila mírou vřelosti. Jedna maličká stařenka v bílém šálu a baretu tiše plakala, v rohu jí kdosi do babiččina „kapkového štamprlete“ naléval baldriánové kapky na uklidněnou. Nora ji neznala.

Hyacinty hodila do rakve, nemusela je nijak zvlášť rovnat. Kouzlo bylo už v tom, jak všechno kolem proměnily – z chudoby byl rázem přepych, jako v pohádce o Popelce. Nora – zdálo by se zkušený člověk, divadelní výtvarnice, jejíž profese spočívala právě v tom, že technickými prostředky proměňovala umělé prostranství jeviště – nadšením zkoprněla. Bylo to jako kouzelná lampa, která se už dávno objevila v inscenaci *Modrého ptáka* v MCHAT, v Moskevském uměleckém akademickém divadle, ve scéně, v níž Tilti a Mitil přicházejí do země mrtvých za babičkou a dědečkem. Ano, samozřejmě, právě Marusja ji v pěti letech na tohle představení vzala... Noře se zdálo, že v úzké škvíře mezi nedovřenými víčky probleskla pochvala. Hyacinty měly jakousi neuvěřitelnou sílu – mocnou vůní zaplnily pokoj a přebily i pach trojitě kolínské, prachu a baldriánových kapek. Noru dokonce napadlo, že by stačilo mávnout kouzelnou hůlkou a celý pokoj by se proměnil v palác a nebohá ctižádostivá babička by se stala tou, jíž celý život chtěla být, ale nebyla...

Potom čtveřice mužů zvedla rakev a vynesla ji ven. Do pohřebního vozu nasedla desítka příbuzných a otec vyrazil ve svém motokáru za nimi.

Do Donského krematoria nejeli dlouho, přijeli dřív a ještě půl hodiny přešlapovali na místě a čekali, až přijdou na řadu. Potom rakev naložili na nějaký nádražní vozík a pustili Noru s Genrichem jako první. Nora se zase začala věnovat květinám. Zdálo se jí, že hyacinty od chvíle, co je koupila, ještě víc rozkvetly a úplně se otevřely. Teď už je nerozházela halabala, ale rozvážně a promyšleně je rozložila: růžové blíž zežloutlé tváři, fialové v souvislé řadě kolem hlavy a podél rukou. A všechny ty nevhodné karafiáty, které přinesou příbuzní, se Nora rozhodla nechat ležet u nohou.

Potom vešli smuteční hosté, všichni v černých těžkých kabátech s červenými karafiáty, a rozestoupili se kolem rakve v příbuzenské podkově. Všechno se mírně mihotalo, ale vidět bylo jasně. V té jasnosti si Nora najednou uvědomila, že všichni příbuzní se dělí na dva různé druhy: otcovi bratrancí mírně připomínající ježky (pevnými vlasy třícími z čela, dlouhými nosy s rypáčky na konci, příliš krátkými bradami) a babiččiny neteře s úzkými obličejí, velkýma očima a trojúhelníkovými rybími ústy...

Já patřím k tomu ježčímu druhu, napadlo Noru a pocítila jakousi horkou nevolnost. Vtom zazněl Chopinův *Pohřební pochod*, který se už dávno proměnil v nepřístojné zvukové klišé, vhodné leda do nějaké komické scény, a ten zvláštní přelud zaplašil.

„Podrž mi čepici,“ zašeptal Genrich, který stál vedle. Strčil Noře do ruky svou perziánovou hučku a začal šmátrat v aktovce, aby zjistil, jestli si doma nenechal občanku... Nora z čepice okamžitě ucítila vůni jeho vlasů, která jí od dětství byla nepříjemná. Kdyby si nemyla vlasy každý den, taky by byly cítit touhle složitou směsí hrubého tuku a nějaké nepříjemné rostliny...

Úřednice v kostýmku přečetla z papíru nějaký oficiální žvást. Pak otec pronesl něco méně bezbarvého a Noru z ubohosti a ničemnosti dění kolem přepadl smutek. Nudnou unylost znenadání přerušila ona droboučká stařenka, která předtím plakala v pokoji. Přistoupila k čelu rakve a nečekaně jasným hlasem pronesla opravdový projev, který ovšem zahájila úředně, „Dnes se loučíme s Marusjou...“, nicméně pokračování bylo nečekané a vášnivé...

„My všichni, kteří tady stojíme, a množství těch, kteří už leží v hrobě, v zemi, jsme prodělali šok, veliký šok, když Marusja vstoupila do našich životů. Neznám nikoho, kdo by se s ní přátelil jen tak. Všechny převracela naruby a zase zpátky. Byla nesmírně nadaná, zářila, byla svévolná jako nikdo jiný. Můžete mi věřit. Lidé se díky ní naučili divit, zvykali si přemýšlet vlastní hlavou. Vy si myslíte, že Jakov Oseckij byl takový génius sám o sobě? Ne, byl takový génius proto, že se od devatenácti let s Marusjou milovali tak, jak se o tom píše jenom v románech...“

V temném hloučku příbuzných se začal ozývat šepot a zaslechla ho i řečníci stařenka:

„Simo, ty mlč! Předem vím, co chceš namítnout! Ano, milovala jsem ho! Ano, stála jsem při něm v posledním roce jeho života a bylo to pro mě štěstí, i když pro něj ne. Protože ona ho opustila, ale proč, po tom vám nic není. Ani já sama nechápu, jak mohla... Ale chci u její rakve přede všemi říct, že jsem se vůči ní neprovinila, že bych nikdy neudělala jediný krok směrem k Oseckému – byl to bůh a Marusja byla bohyně. A co jsem byla já? Obyčejná zdravotní sestra! Neprovinila jsem se vůči Marusji, ale co Marusja... Neprovinila se vůči Jakovovi?“

Vtom Genrich stařenku popadl a její zápal okamžitě pohasl. Chabě máchala vysušenýma ručičkami, pak se nahrbila a svižným krokem odešla ze sálu.

Všechno se urovnalo, přiskočila úřednice, znovu začala hrát nesnesitelná hudba a rakev pomalu klesala níž a níž, kde ji pohltil věčný plamen, sirný déšť a ohnivá gehenna... Ačkoli červi tam sotva přežijí... Musím se zeptat otce, co to bylo za stařenku, za příběh...

Než celá ta tíživá procedura skončila, Nora dočista zapomněla na pohřební hostinu. Připomněl jí ji otec: „Jedeme?“

Příbuzní ukázněně nasedli do autobusu, Nora do otcova moskviče. Cestou se otec Nory zeptal, aniž spustil pohled ze silnice:

„Co že tvá matka nepokládala za nutné přijet se rozloučit?“

„Je nemocná,“ lehko zalhala Nora. Ve skutečnosti jí ani nezavolala. Však se to ještě dozví. Marusja se po Genrichově rozvodu s Amálií přestala stýkat...

Dveře do bytu byly dokořán, z chodby to vonělo palačinkami. Otevřené byly i dveře do babiččina pokoje – vůně trojitě kolínské

a umyté podlahy se tu mísila s vůní z kuchyně. Okno v pokoji bylo taky dokořán a průvan pohyboval bílým povlakem na polštář, který byl přehozený přes zrcadlo... Nora vešla do pokoje, sundala si bundu a hodila ji do křesla. Sedla si na bundu, stáhla si vlněnou čepici a rozhlédla se kolem – dokonce i odvěký prach na víku pianina byl utřený. Na tomhle nástroji ji babička učila hrát, když jí bylo asi pět. Na stoličku si dávala dva polštáře. Ale tehdy si Nora mnohem víc chtěla hrát se stoličkou – povalila ji na bok, sedla si na její jedinou nohu a snažila se sedátkem kroutit jako volantem. Nora se dotkla stoličky – kdysi lakované, avšak dávno oprýskané... Že bych vzala pianino Jurikovi? napadlo Noru, ale okamžitě tu myšlenku zavrhla: stěhováci, ladiči, přesouvání nábytku... to ne...

Potom do pokoje vešel celý autobus – tak, jak v něm seděli, po dvou: nejprve vstoupili čtyři otcovi bratřenci-ježci, svlékli se a položili své černé kabáty na váleodu. Pak v hejnu do otevřených dveří proklouzla ženská parta rybího druhu. Všechny na sobě měly kožíšky – tři babiččiny neteře se dvěma mladými dcerami, Nořinými prasestřenicemi, všechny měly dole zašpičatělé brady, krasavice. A ještě dvojice neznámých dam. Tyhle sestřenice Nora vídala v dětství na oslavách, které babička pořádala pro několik dětí z rodiny. Ale všechny byly mladší, a Noru tudíž nezajímaly. Nora neměla ráda mladší lidi, vždycky dávala přednost starším. Z ženské party jedna viditelně vyčnívala – urostlá Mikaela, tmavá, s knírkem, asi šedesátiletá. Nora se snažila rozpomenout, čí je to dcera nebo manželka, ale zapomněla, zapomněla... Vůbec všechny tyhle příbuzné vídala jednou za deset let na nějakých rodinných sešlostech – naposledy otec všechny sezval, když obhájl doktorskou disertaci... Ljuša, Ňusja, Věročka, tak se jmenovaly pratety, jejich dcery – Naďa a Ljuba...

A ta přebývající byla Mikaela...

Ženy přešlapovaly na koberci před Marusjinými dveřmi a odupávaly špinavý sníh, který se jim přilepil k botám. Shodily kožíchy na váleodu. Vtom si Nora všimla, že z jejich podrážek na čistou podlahu stekla louže...

V dlouhé řadě se všechny na pozvání sousedek vypravily do kuchyně. Nesmyslnost dění byla všem zjevná: uprostřed společné kuchyně stály dva novinami prostřené stoly, v jejich středu se tyčil sloupec palačinek a další na třech pánvích smažila Galija, stará

herečka a někdejší babiččina důvěrná přítelkyně, s níž se babička posledních dvacet let nebavila. Káťa přelávala z hrnce do babiččina drobně popraskaného mycího džbánu teplý kysel a v umyvadle ze stejné soupravy jako džbán se vršil úsporný salát z červené řepy, který Káťa vlastnoručně nakrájela z bezplatné zeleniny od sestry. K pití tu kromě vodky nic nebylo.

Na babiččině miniaturním stole – nikdy nevařila, dávala přednost veřejnému stravování nebo suché stravě – už stála sklenička s vodkou přikrytá krajíčkem černého chleba. Noru to strašně rozčílilo: všechno to byla fraška, šilenství. Babička v životě nevypila ani hlt vodky, i pití vína pro ni bylo čímsi na pokraji mravního rozkladu... Zase je z toho nějaký trapas. Nora se za něj cítila zodpovědná. Měla jednoznačně říct: Ne, žádná pohřební hostina nebude! Jenže režii měli v rukou sousedé, a tak bylo třeba dotáhnout tuhle komunální tryznu do konce.

Sousedka Káťa si na této oslavě života připadala jako hostitelka, příbuzní byli podle ní hosté její slavnosti, Genrich si hověl – všechny nepřijemnosti byly pryč. Vodka nalili a vypili bez Źukání. Ať je jí země lehká...

Hladový Genrich se vrhl na jídlo a Nora k otci pocítila tradiční odpor, který se dočasně rozplynul, když vyřizoval záležitosti kolem pohřbu. Energicky žvýkal a Nora, která od dětství jedla málo a velmi pomalu, si vzpomněla, jak v letech, kdy otec bydlel s rodinou, podrážděně sledovala, jak lačně jí.

Jsem k němu strašně krutá, napadlo Noru. Má prostě chuť k jídlu.

Vydloubla ze salátu kousek řepy. Řepa byla dobrá. Ale obecně jí jídlo do krku nelezlo. Navíc ji bolela prsa, byl nejvyšší čas odstříkat si mléko...

Starý Kolokolcev seděl na malé stoličce, zadek v teplákách mu přetékal ze sedátka. Raisa přivedla dceru Loročku, starou pannu s inteligentním obličejem, k němuž přišla neznámo kde. Kátina Ninka rovněž zaujala své místo, měla kdysi s Marusjou dobré vztahy. Marusja se považovala za velkou odbornici v otázce výchovy dětí, Nince se věnovala celých pět let, co ta chodila do školy. V útlém dětství Ninka nosila oblečení po Noře. Ale v osmi letech Noru přerostla, i když byla o dva roky mladší. Pak ji špatné holčičky naučily krást, všechno se zašmodrchalo a Marusja byla strašně nešťastná,

když Ninku strčili do pastáku. Marusja měla za to, že předpoklady má Ninka dobré...

Ninka s dobrými předpoklady seděla na stoličce a velká prsa jí ležela na stole. Chtěla si s Norou popovídat o dětech – koho má, jaký byl porod, jestli kojí. Taky se jí nedávno narodilo dítě, mléko téměř neměla, krmila ho směsí, nepřetržitě řvalo...

Dopadlo to tak, že všichni příbuzní se posadili na jednu stranu stolu a všichni sousedé na druhou. Dvě linie připravené k pěstnímu boji. A Nora už viděla představení, které by se na tom místě dalo rozehrát. Tady v těchto dekoracích. Se zajímavým sociálním podtextem. Jak najednou začínají vzpomínat na nebožku a ukazuje se... vyplouvá na povrch... Ale co se ukazuje a co vyplouvá na povrch, Nora už domyslet nestačila, protože za rameno ji zatahala ona žena z domovní správy v křivé paruce, která přišla včera večer se sousedy: „Noro, můžeš na chvilku? Musíme si promluvit. Na chodbě.“

Tam už stál otec. Žena z domovní správy jim oznámila, že pokoj případně státu, zítra ho zapečetí, a co potřebují, ať si vezmou dneska. Otec na to nic neřekl a Nora taky ne.

„Pojďme, podíváme se na to,“ navrhla ženská.

Vešli do pokoje. Okno už bylo zavřené, ale byla tam zima, povlak na zrcadle svítil jako bělmo. Stropní žárovka praskla, lampa na stole vydávala slabé světlo.

„Hned tam dám novou,“ řekl otec, který se o to vždycky staral. Šel pro žárovku, věděl, kde je. Zašrouboval ji, byla silná, světlo ostřejší. Stínidlo babička neměla – žádné měšťáctví.

Divadelní prostředí, napadlo zase Noru.

Otec vzal z pianina kulaté hodiny velké jako pořádné jablko. Byla to památka po dědečkovi hodináři.

„Nic jiného nepotřebuju,“ řekl. „Noro, vezmi si, co chceš.“

Nora se rozhlédla. Vzala by si všechno. I když kromě knih tu nic důležitého pro život nebylo. Bylo to tu strohé. Hodně strohé.

„Nemůžeme to vyřešit zítra? Mělo by se to roztržít,“ zaváhala.

„Zítra přijde okrskář, aby to zapečetil, nevím, jestli ráno, nebo přes den. Radím vám, abyste s tím skoncovali dneska.“ Nato se taktně vzdálila a zanechala Noru se smutnou myšlenkou, že tahle ženská se sousedkami uzavřela mrzký zločinný pakt, jehož cílem je,

aby Nora s Genrichem odešli co nejdřív, a teprve potom si tu samy všechno pěkně prosmejčí.

Genrich se teskně rozhlížel po pokoji – po místě svého prvního bydliště. Kyjevský byt svého dědečka, kde se narodil, si téměř nepamatoval a tenhle dlouhý pokoj se dvěma okny byl tím domovem, kde kdysi bydleli ve třech, s matkou a otcem, do jeho čtrnácti let, než otce v jednatřicátém roce zatkli.

Nic, nic z toho chudého majetku Genrich nepotřeboval. A co by na to řekla Iriška, jeho nynější manželka, kdyby takové krámy přitáhl domů?

„Ne, ne, Noro, já nic nepotřebuju,“ a odšoural se do kuchyně, zpátky na pohřební hostinu.

Nora přivřela dveře. Dokonce zašoupla malou měděnou zástrčku. Sedla si do babiččina křesla a naposledy přelétla pohledem domácnost, která byla živá, ačkoli její majitelka byla už po smrti. Na zdi viselo několik malých obrázků, o trochu větších než pohlednice. Nora je znala nazpaměť. Fotografie babiččina bratra Michaila, fotografie Vasilije Kačalova s autogramem, fotografie – nejmenší – muže ve vojenské blůze, s nápisem, který štípe do tváře: „Marii“. Nebylo jasné, kdo to je... Kdovíproč se babičky nikdy nezeptala, kdo je ten pán. Má se zeptat Genricha? Nora pohlédla na hodinky – byl nejvyšší čas jít domů. Chudák Taisija u ní strávila celý svůj volný den...

Pod oknem stála truhlička z vrbového proutí. Nora odklopila víko – truhlička byla plná starých sešitů, notýsků a hromádek popsaného papíru. Otevřela sešit, který ležel navrchu – byl to rukopis, nebo snad deník... Hromádka pohlednic, novinové výstřižky.

A je to – vezmu si knížky a truhličku. Ale když se rozhlédla kolem, strčila do truhličky ještě fotografie ze zdí, úzkou stříbrnou štamprličku, v níž měla babička sponky, druhou na léky a opuštěný fajánsový talířek bez šálku, který Nora v dětství rozbila. Potom z kredence vytáhla malou cukřenku a kleštičky na štípání kostkového cukru – babička měla cukrovku, zbožňovala sladké a čas od času si těmi kleštičkami uštípla ždibček cukru velký jako hlavička zápalky. Vzpomněla si na mycí džbán s umyvadlem, ale ty už zahájily nový život ve staré kuchyni – v roli veřejného nádobí. Vem je čert.

Po hodině, když se příbuzní rozutekli, Nora s otcem ve dvou snesli truhličku a knihy dolů do auta. Truhlička se vešla do kufru a hromada knih zavalila celé zadní sedadlo a zatarasila sklo. Otec odvezl Noru domů a pomohl jí všechny ty krámy vynést do bytu. Dovnitř nezašel, zůstal stát u dveří, beztak ho Nora ani nepozvala dál. Byl u ní před dvěma měsíci, aby se podíval na vnuka... Kdysi tady ve třech nevelkých pokojích bydlela čtyřčlenná rodina – Genrich s manželkou a dcerou a tchyně. Teď tu bydlí dva...

Pěkný a pohodlný byt. Dobře že už se lidi nemusejí mačkat na malém prostoru, napadlo Genricha. A zároveň mu hlavou problemasklo – škoda že mámin pokoj propadl státu...

A vyrazil do svého nového domova, do Timirjazevky, k Irišce.

Taisija se rychle sbalila, dala Noře pusu na tvář, překročila se-souvající se hromadu knih a na odchodu z bytu sebou trhla: „Jo, volala ti nějaká Tusja, dvakrát Víta a taky nějaký Armén, jméno si nepamatuju...“

A byla pryč.

Konečně všechno skončilo...

Na kuchyňském stole se blýskaly tři čistě umyté lahvičky – kluk vypil šest deci. Nora nakoukla do jeho pokoje – spal na břiše se skrčenýma nožičkama. Obličej vidět nebylo – jenom kulatou tvář a přirostlý ušní lalůček. Nora si ani nesundala čepici a vytáhla papír a tužku – stačilo pár pohybů a kresbu měla hotovou. Pěknou kresbu. Nora takhle žila dávno: jakmile oko uvidí nějakou malou radost, neprodleně ji přenese na papír. A pak se to hromadí a hromadí a Nora to vyhazuje. Ale jako by její paměť pro zaznamenání libovolného okamžiku potřebovala ten pohyb rukou.

Nora črtala tužkou bezmyšlenkovitě a mechanicky...

Pak pohledem přelétla hromadu knih u dveří a pochopila, že spát dneska nepůjde, dokud to všechno neroztřídí. Ze všeho nejvíc jí vadil zápach prachu. Namočila hadr, vyždímala ho a jednu po druhé začala otírat knihy, nedívala se dokonce ani na jejich hřbety nebo obálky. Poznávala je po hmatu – znala je dobře. Zaplnila volná místa ve dvou velkých knihovnách a potom začala dělat hromádky v průchozím pokoji, kde měla ateliér. Ve čtyři hodiny byla hotová s knihami, teď jí zbývala truhla. Ale síly už jí došly. Sedla si na rozvrzanou tonetku, aby si odpočala. Vtom se Jurik začal vrtět. Svlékla si

zaprášené oblečení, vlezla si do sprchy, a zatímco Jurik hekal v úžasu, proč nedostává najíst, utřela se a vyběhla nahá s prsy přeplněnými mlékem k synovi. Usmál se světlýma očima a otevřel pusu. Zatímco jedl, usnula a probrala se, když usnul on. Oblékla si pyžamo a svalila se na váleodu ve vedlejšíu pokoji.

Spala, jako by ji do vody hodil, a probudila se s trhnutím, jako by se o něco spálila. Rozhlédla se kolem – lezly po ní zástupy štěnic a nechávaly po sobě stopy štípanců. Zatřásla hlavou, podívala se na hodiny – bylo krátce po sedmé. Nespala ani dvě hodiny. Vyskočila, došla ke dveřím a pochopila, že štěnice se zahřály a vylezly ze škvír mezi pruty na lov. Nora odklopila víko – truhla byla plná papírů, uvnitř byla hnízda mnoha generací hmyzu a Nora ucítila charakteristický zápach štěnic. To je mi ale dědictví! Hnus...

Odtáhla truhlu za jedno ze dvou zachovalých bočních držadel. Balkon byl v Jurikově pokoji. Protáhla ji kolem bílé proutěné postýlky, otevřela dveře na balkon, čímž dovnitř vpustila silný proud studeného vzduchu, a truhlu vystrčila ven. Ať si tam nepřátelé lidu zmrznou! Balkonové dveře zamkla.

Jurik se probudil, blaženě se usmíval a protahoval se. Na dětském prostěradle zadumaně seděla hladem vysušená štěnice. Nora ji s odporem smetla na podlahu, ihned ji zvedla a vyhodila na balkon. Dítě se usmálo, už si začínalo hrát a máchání matčiných rukou chápalo jako výzvu ke hře, a proto taky zamávalo pěstičkami.

Nora natřela petrolejem celou cestu ode dveří k balkonu, vytřepala svoje povlečení a vyčkávala, jestli se neobjeví nové přírůstky. Ale štěnice, jak se ukázalo později, přece jen na balkoně našly svou smrt. Nora na truhlu i štěnice na nějakou dobu zapoměla.

Druhý den udeřily pozdní mrazy, pak přišly průtrže mračen. V květnu se Nora přestěhovala do pronajaté chaty v Tiškovu a strávila tam téměř nepřetržitě přes tři měsíce. Když se vrátila a začala uklízet byt, ve kterém se za léto naprášilo, všimla si truhly zapomenuté na balkoně. Proutí mírně nabobtnalo a deštěm umytá truhla vypadala mnohem lépe, než když si ji přivezla. Nora otevřela víko a uvnitř našla kaši z rozmoklého papíru s rozpívanými inkoustovými stopami. Zápisky tužkou se úplně rozmazaly.

Ještěže tak, napadlo Noru, aspoň se nebudu muset nořit do té rozbředlé minulosti. Přinesla z kuchyně odpadkový koš a začala do

něj přendávat páchnoucí papírovou hmotu. Do popelnice vynesla čtyři koše a na dně truhličky našla balíček pečlivě zabalený do růžového lékárenského voskovaného plátna. Rozbalila ho – uvnitř byly hromádky dopisů pečlivě převázané šňůrkami. Vytáhla horní dopis, na obálce byla adresa „ulice Zvěstování Panny Marie 22, Kyjev“ a poštovní razítko „16. března 1911“. Dopis byl adresovaný Marii Kernsové. Jeho odesilatelem byl „Jakov Oseckij, Kovářská 23, Kyjev“. Byla to obsáhlá korespondence, pečlivě roztříděná podle let. Zajímavé. Moc zajímavé. Několik zápisníků, popsaných drobným staromódním rukopisem. Pozorně si hromádky prohlédla – neměla chuť znovu vystavit domácnost invazi štěnic. Všechno bylo čisté. Položila balíček i s plátnem do svého divadelního archivu, který si mezitím založila. A na řadu let na balíček zapomněla.

Papíry ležící ve tmě dlouhé roky zrály, dokud nezemřeli všichni, kdo by mohli odpovědět na otázky, jež při četbě starých dopisů vznikaly.

KAPITOLA 2



HODINÁŘSTVÍ V ULICI ZVĚSTOVÁNÍ PANNY MARIE (1905–1907)

Marie se narodila v Kyjevě, kam její otec Pinchas Kerns přijel v roce 1873, téměř dvacet let před jejím narozením, z malého městečka La Chaux-de-Fonds v západním Švýcarsku. Otec byl hodinář, stejně jako jeho otec a dědeček, a hodlal si otevřít vlastní podnik podobný malým švýcarským firmám, které v té době zahájily své vítězné tažení po světě. Pinchas měl přátelské vztahy s majitelem hodinářství Louisem Brandtem, který později založil firmu Omega, a právě ten ho přivedl na tuto myšlenku. Pinchas byl prvotřídní řemeslník a při své pili a svědomitosti mohl v Kyjevě spustit výrobu hodinek ze švýcarských součástek a na novém místě utržit slušné peníze. Louis Brandt jeho počín dokonce částečně financoval.

Ušlechtilá mise propagátora západního kapitalismu se sice nakonec nezdařila, ale Pinchas k novému místu přirostl, oženil se s místní židovskou dívkou a měl s ní tři syny a dceru Marii. Postupně se naučil oba nové slovanské jazyky. Jejich párovost pro něj nebyla nic nového, protože v jeho rodném La Chaux-de-Fonds vedle francouzštiny téměř rovnoprávně existovala němčina, a tuto navyklou dvoujazyčnost doplňovaly ještě dva židovské jazyky – domácké jidiš a „vysoká“ hebrejšтина, jaká se na pravého Žida sluší.

Švýcarské peníze, které vložil do stěhování a vybavení, nepřišly tak docela nazmar, protože jakmile se Kerns přesvědčil, že obchody mu jdou mnohem hůř než řemeslo, otevřel si v ulici Zvěstování Panny Marie opravnu všelijakých výrobků bez rodokmenu od

místních mistrů. Velmi si cenil svého řemesla, kdežto k obchodu se stavěl pohrdavě, protože jej považoval za druh podvodu. Přestože Marxův *Kapitál* byl v té době už napsaný a světový génius, který se ještě neprojevil v plné síle, v té perspektivní knize zmiňoval Pinchase rodné město La Chaux-de-Fonds nesmírně lichotivě (jelikož v něm spatřoval vzor kapitalistické specializace výroby), hodinář si tu bibli komunismu nikdy nepřečetl. Celý svůj život zůstal řemeslníkem a nejenže nedorostl do komunistického smýšlení, nedorostl ani do smýšlení kapitalistického... Zato jeho děti si brzy osvojily pokrokové ideje lidstva, a i když svého hodného, veselého a po všech stránkách dobrého otce měly rády, neustále si dělaly legraci z jeho archaických zvyků, francouzského přízvuku a staromódních švýcarských žaketů, které nosil bezmála čtyřicet let.

Všechny děti Kernsovy švitořily francouzsky, a představovaly tak velmi zvláštní zjev – jejich soukmenovci mluvili jiným jazykem. Přestože hodinářovi potomci jazyk své matky ovládali skvěle, rádi spolu prohodili pár slov aristokratickou francouzštinou, která se v jejich ulici rozhodně nepoužívala. Vzdělání dostávali doma, přičemž v době, kdy na tom rodina byla ještě poměrně slušně, najali pro dva starší syny, Marka a Josifa, domácího učitele, ale pak rodina přišla na mizinu a Michail učili starší bratři. A když Michail vyrostl, učil zase sestřičku. V lepších časech do domu docházel dokonce i učitel hudby, pan Kosarkovskij, student, který se stal rodinným přítelem... Marie byla neobyčejně horlivou studentkou. Mezi dětmi Kernsovy panovaly velmi něžné vztahy a nejmladší sestru všichni zbožňovali. Přesvědčení o lásce lidí kolem, obzvláště mužů, ji v dospělosti občas dostávalo do pořádných problémů, ale v mládí jí jen přidávalo na půvabu.

Gymnázium s kvótami pro počet židovských studentů bylo kvůli okolnostem oněch let pro Kernsovy děti nepřístupné. Nejstarší bratr Josif se brzy přidal k proletářům. Mladší bratr Mark u zkoušek neuspěl, Michail se o ně ani nepokoušel – oba gymnaziální studium absolvovali externě.

Pracovní styky Pinchase Kernse s majitelem firmy Louisem Brandtem se už dávno dostaly do slepé uličky, ale vřelé vztahy v písemné podobě pokračovaly i s jeho nástupcem, Louisovým nejstarším synem. Svůj dluh Pinchas splatil v termínu a čas od času u Omegy

nakupoval hodinové součástky. Rodina pomalu, ale jistě chudla. Domácnost zůstávala nehledě na chudobu pohostinná, neustále se tam pořádaly čajové dýchánky a hudební večírky, na které přicházela různorodá a roztodivná mládež. Svobodomyšlná... Obzvlášť hodně lidí chodilo v teplé části roku, kdy se samovar roztápel na malém dvorku, který přiléhá k bytu Kernsových v přízemí. Chudoba veselí nebránila.

V říjnu 1905 v Kyjevě propukl židovský pogrom, který dovršil ten pomalý proces ožebračování: hodinářství skončilo celé rozmlácené, rodinný majetek rozkradený; co pogromisté neodnesli, to zničili. Dokonce i samovar se jim podařilo rozdupat.

Kyjevští židovští obchodníci i řemeslníci přišli na mizinu, ale následky pogromu neměly jen materiální povahu. Židé, kteří pogrom přežili, pocítili, jak tenká je blána, která je dělí od naprosté záhuby. Na mysli poklesli a posmutněli talmudisté naplnění božskými texty a historickými svědectvími z tisícileté minulosti. Do módy přicházel sionismus, který hlásal, aby se Židé-vyhnanci shromáždili ve Svaté zemi, aby tam obnovili historický Izrael, ale neménší úspěch mezi židovskou mládeží měly i socialistické ideje. Revoluce roku 1905 byla poražena, ale myšlenka na novou, očištnou a osvobozující revoluci zneklidňovala mnohá srdce. V módě byla politika. Jen Pinchas Kerns, který odmlada rád četl noviny v dostupných jazycích, přestal mít o spory novinářů a politiků zájem, nechal čtení novin a místo toho se pustil do opravy staré hrací skříňky, kterou zničili pogromisté. Jen vzdychal, když mlčky poslouchal nekonečné rozhovory svých synů a jejich přátel o přestavbě nehumánně uspořádané společnosti, o blížících se změnách a boji, od něhož starý Pinchas nic než nové pogromy a nepřijemnosti nečekal.

Patnáctiletá Marusja, kterou po tři dny pogromu, od osmnáctého do dvacátého října, schovávali dobří lidé, sousedé Jakovenkovi, u sebe v ložnici (a během těch nejnebezpečnějších hodin ve sklepech), vyšla na světlo boží jako Krista milující radikálka. Její povaha plně dozrála v těch pro Kyjev ostudných dnech, a dříve přívětivý svět se teď hrubě rozdělil na dvě části, bez jakýchkoli odstínů a nuancí: jedni byli bojovníky za lidskou důstojnost a svobodu, druzí jejich nepřáteli, vykořisťovateli a černosotněnci. Jakovenkovi, kteří Marusju schovali, nosili jí jídlo a po všechny ty strašné dny ji udrželi

při životě, nepatřili k jednomu ani druhému, a Marusja je pro větší pohodlí zařadila mezi příbuzné, které má člověk rád kvůli jejich přirozené blízkosti.

Zatímco Pelageja Onisimovna Jakovenková vytahovala nevelkou ikonu Madony vystavenou v okně mezi dvěma rámy, Marusja se dívala na ten kousek pomalovaného dřeva a zažívala pocit zmateného vděku k oběma: jak k ohromné ukrajinské sousedce s miniaturníma očkami a připínacím copem, tak k židovské ženě Miriam, ke své jmenovkyni Marii, s Ježíškem, jež ji obě zachránily před řvoucím, zvířeckým davem lidí, kteří se prohlašují za křesťany. Tady na tom místě se Marusjiny myšlenky jaksi zašmodrchaly, vnitřní jasnost se rozpadala a svět už se nedělil napůl, na špatné a dobré, ale nějak jinak. Pelageja Onisimovna a strýc Taras byli monarchisté, patřily jim dva domy a hostinec, byli to tudíž vykořisťovatelé, ale lidé to byli dobří, dokonce hrdinové. Proslychalo se, že během oněch strašných dní pogromisté pozabíjeli ruskou rodinu, která u sebe schovávala židovskou stařenu. Jakovenkovi zřejmě hodně riskovali, když si domů vzali Marusju... Všechno se to dalo jen těžko pochopit, jedna myšlenka překážela druhé, nic jasného, žádný pořádek – jen neklid a pocit, že je třeba nějak zásadně změnit život. Ostatně, měnil se sám, i bez Marusjina přičinění: nejstarší bratr Josif, člen oddílu židovské sebeobrany, byl jako všichni, kdo ve dnech pogromu vzal zbraň do ruky, poslán na tři roky do vyhnanství do Irkutské gubernie. Mark opustil rodinu ještě dřív – když vystudoval právnickou fakultu na Petrohradské univerzitě, zůstal v hlavním městě a dostal tam bezvýznamné místo v advokátní kanceláři. K otcovu velkému zklamání Mark za své „vysoké“ vzdělání zaplatil – podle otce – mrzkou cenu: přijal luteránství. V rodině se o tom nemluvalo, jako se nemluví o ostudných nemocech.

Starý Pinchas, který celý život četl noviny, nebyl náboženský fanatik, ale do synagogy chodíval a spojení se souvěrci nepřerušoval. Skutek nejstaršího syna neschvaloval, ale mlčel a tiše truchlil. Mark vynaložil hodně sil, aby i bratr Michail studoval v Petrohradě. Záhy opustil Kyjev i Michail a přihlásil se na Petrohradskou univerzitu jako mimořádný posluchač.

Rodinná situace – pomineme-li, že pogrom všichni přežili – byla tristní. Ale život se sám dával do pořádku. Výbor pro výběr darů na

pomoc postižených pogromem poslal peníze a věci – mírně obnošené, ale slušné, jen všechny velké. Matka se pustila do přešívání – párala, přistřihovala, zakládala. Takové pěkné šaty Marusja doposud neměla: z vlněného flanelu kaštanové barvy, s hedvábným lemem. Rodiče jí koupili střevíce s knoflíky, první nedětské, na podpatku. Z Marusji se stala slečna.

Když bratři odjeli, Marusja, zhýčkaná pozorností spousty mladíků, kteří k nim chodívali domů, zvyklá na kulturní rozhovory, bouřlivé spory, domácí veselí, žerty a legraci, zjistila, že žila z cizího života, sama nic neznamená, nikdo k nim domů teď nechodí, jen nudní vzdálení příbuzní, Míšův kamarád a bývalý spolužák Ivan Bělousov a Bogdan Kosarkovskij, někdejší učitel hudby a nyní klavírista v orchestru operního divadla.

Nuda, nuda. Hudba u nich doma přestala znít – staré pianino pogromisté rozštípali na třísky a o koupi nového v nynějších podmínkách nemohla být ani řeč. Místo veselého stolování – vzácné dopisy od starších bratrů a spousta stručných pohlednic od Michaila, který popisoval zářný petrohradský život. Ty pohlednice kazily Marusje náladu ještě víc.

Otec zasklil rozbitá okna v hodinářství i v bytě, vybělil stěny a opravil hodinářskou skříňku, ve které měl uložené pružinky a želízka, a pověsil ji vedle svého pracovního stolu. Většinu dne trávil v obchodě, nevěnoval se však zákazníkům, protože ti téměř nechodili, nýbrž opravě hrací skřínky. Pinchas pečlivě rekonstruoval pomačkaný cylindr, který plnil roli notového listu. Byla to náročná práce – musel znovu přizpůsobit opravené kolíčky-noty „přenosovému“ hřebínku, jenž byl rovněž rozbitý.

Marie, která vždy dávala přednost otcově mlčenlivé společnosti před věčným matčiným brebentěním, se zabydlela v koutku hodinářství a stočená do klubíčka ve starém křesle si jednu po druhé četla knížky, k nimž zázračným způsobem přišel bratr Michail. Ten dárek, celou knihovnu o dvou stech knihách, k nim domů nechal poslat spisovatel Vladimir Korolenko, když se dozvěděl, že pogromisté během pogromu židovskému studentovi rozervali a zničili veškeré knihy...

Kdo mohl tušit, že tyto knihy budou Michaila provázet po celý život a poslouží jako základ pro slavnou sbírku knih, kterou dodnes

schraňuje jeho vnučka Ljuba, prasešťenice Nory Osecké, v bytě na Tverské ulici v Moskvě.

Pohublá Marusja s modrými kruhy pod očima držela v rukou číslo Nového časopisu pro všechny za rok 1903 s modrým razítkem na obálce: „Z knih Vladimira Galaktionoviče Korolenka“ a potřetí si četla Čechovovu povídku *Nevěsta*. Její autor neobyčejně rozuměl nejen hrdince, která se vymanila z ubohosti provinčního živoření do nového a vyššího života, ale i Marusje, která se chce rovněž vytrhnout z té nudy a stesku ke svobodnému, smysluplnému a neurčitě krásnému životu.

Matka zavolala k obědu. Marusja odmítla. Otec, který si z rukou čistým hadříkem otíral kovový prach, jí řekl ještě jednou, ale Marusja zavrtěla hlavou: při pohledu na kuřecí polévku se jí zvedal žaludek. Dokonce i z vůně, která se linula ze zadního pokoje, se jí začalo dělat nevolno.

„Dobře, tak tady zůstaň. Jestli někdo přijde, zavolej mě.“ Otec seděl v hodinářství téměř nepřetržitě, bál se, aby nepropásl nějakého zákazníka.

Jakmile otec odešel, ozval se zvoneček na dveřích. Marusja odložila časopis na hromádku knih, které se za poslední týdny navršily u křesla, a otevřela dveře. Vstoupila dáma v soukenném žaketu lemovaném sametovými proužky a v jakémsi nízkém cylindru s křídly, jaký se nenosil v Kyjevě ani v žádném jiném městě. Marusja pustila dámu dál a poprosila ji, aby si sedla a chvílku počkala, než zavolá otce.

Zatímco Marusja šla pro otce a otec si myl ruce, dáma si prohlížela hromádku knih, které ležely na podlaze před křeslem. Nový časopis pro všechny její pozornost neupoutal, zato ji zaujala obálka jiné knihy – copak tohle křehké děvče čte francouzsky nedávno vydanou knihu módního autora Romaina Rollanda *La vie de Beethoven*?

Tuto otázku dáma položila starému hodináři, který se objevil o pár minut později.

„To je moje dcera, velká čtenářka.“

Ukázalo se, že hodinky, která dáma přinesla do opravy, jsou kulaté zlaté hodinky firmy Omega, jeden z prvních, pro hodináře tak památných modelů. Dali se do řeči. Vyšlo najevo, že madame Lerouxová je Švýcarka, její rodiče pocházejí ze severní Jury a ona stejně jako Pinchas dávno opustila rodná místa. Už jen vyslovovat jména

řek a údolí přinášelo oběma požitek. Během příjemného rozhovoru hodinář otevřel zadní část korpusu, do oka si jako monokl dal sklíčko v kostěné obrubě, pinzetou vytáhl nějaký směšný šroubek, prohrábl šuplík u stolu a vyndal z něj úplně stejný. Na víčku ciferníku chyběl jeden drobný kamínek. Pinchas se zeptal, jakou měl barvu.

„Byl červený,“ řekla dáma. „Všechny jsou červené.“

Pinchas přikývl. Kamínek musel objednat ve Švýcarsku, zásobu rubínových střípků neměl.

Když se velká čtenářka ubránila nenáviděné polévce, proklouzla jako bezhlesý stín do hodinářství. Návštěvnice zapomněla na své hodinky a obrátila se k slečně.

„Vy čtete francouzsky? Líbí se vám ta kniha?“ zeptala se francouzsky.

„Ano, moc.“

„Máte ráda Beethovena?“

Marusja přikývla.

Od té chvíle začal nový život, po němž Marusja tak dlouho toužila. Madame Lerouxová, tajemnice městské Fröbelovy společnosti a ředitelka lidové mateřské školy, po desetiminutovém rozhovoru Marusju pozvala, aby navštívila jejich výjimečné zařízení. V lednu, týden po svých narozeninách, Marie Kernsová získala své první místo jako pomocná vychovatelka v nedávno založeném zařízení pro děti chudých rodičů a nádenic. Tak v šestnácti letech Marusja vstoupila do dospělého života. Na podzim téhož roku byla přijata na nově otevřené Fröbelovy kurzy na Kyjevské univerzitě. Stala se „fröbeličkou“, jak se jejich studentkám říkalo.

KAPITOLA 3

Z TRUHLIČKY

DENÍK JAKOVA OSECKÉHO

(1910)

6. ledna

Marodil jsem víc než týden, tak moc nemocný jsem ještě nikdy nebyl. Několik dní jsem byl jako ve snu, do něhož zničehonic vstupovala máma s šálkem čaje, doktor Vladimírskij, nějaké neznámé obličej, částečně velmi příjemné, ale neustále za nimi byl někdo velice nebezpečný, a dokonce strašný. Nemůžu ho popsat, ale pouhá vzpomínka na něj je mi nepříjemná. Chvillemi jsem se nacházel v nějakém strašně plochem a tmavém prostoru a uvědomoval si, že už jsem po smrti. Cítím, že pokud to nezapišu, všechno se nevratně rozpustí. A přitom tam bylo něco nesmírně důležitého – o mém úplně budoucím životě. Závidím spisovatelům, mně se nedostává slov.

10. ledna

Znovu jsem se dal do čtení. Dokonce dychtivě. Za dobu, co jsem byl nemocný, jsem zkrátka vyhladověl. Teď si čtu o biologii. Od Darwina jsem přečetl všechno, co mi přinesl Jura.

(Snyder: *Obraz světa ve světle přírodních věd.*

Troels-Lund: *Představa o nebi a chápání světa.*)

Myšlenky o darwinismu: teorii evoluce organického života si představuju jako hlavní osu, z níž vybíhají jednotlivé větve. Zástupci existujícího světa zvířat se nalézají na jejich koncích, z ústřední osy neznáme všechna zvířata, jelikož přechodné druhy nemají dlouhý

život. Když naplní své poslání (pokud se o něčem takovém dá vůbec mluvit), tj. když poslouží jako stupínek pro jiný druh, zmizí.

Nejzajímavější otázkou je, kde má v této tabulce své místo člověk. Zdali je přechodným stupínkem pro něco jiného (například pro Nietzscheho nadčlověka), nebo zaujímá místo na konci některé větve, a proto je jako organický druh mladší.

Teď mě napadla následující odpověď na tuto otázku. Pokud budeme rozmnožovat nějakého živočicha, který se rozmnožuje velmi rychle, například nižší živočichy, prvoky nebo bakterie, pak po jisté době můžeme získat stovky generací, přičemž poslední generace se kvůli zákonitostem evoluce budou možná už silně lišit od prvních. Když si všimneme, po kolika generacích se projevuje rozdíl, když budeme vědět, kolik času potřebujeme, aby jedna generace vyrostla a mohla dávat život druhým, můžeme vypočítat vztah mezi věkem života a obdobím, kdy se projevují rozdíly.

Tento vztah je možné aplikovat na lidský život a zjistit, kdy se mohly nebo budou moct u člověka projevit rozdíly, jejichž prostřednictvím dokážeme určit, kde je jeho místo v rodokmenu druhů, které existují nebo existovaly.

Tato teorie pramení z toho, že předpokládám přímou úměru mezi věkem člověka a obdobím, po jehož uplynutí může dávat život druhým.

Avšak teď, sotva jsem to všechno napsal, mám námitku. A dokonce už když jsem dopisoval předešlou stránku, věděl jsem, že až tuhle „teorii“ dokončím, napíšu k ní námitku.

Darwin dokázal pouze zákonitosti evoluce organického života a přidal k tomu ještě vlastní vysvětlení: teorii přirozeného výběru.

Umístit do systému evoluce také člověka se Darwin neodvážil. Učinil to Thomas Huxley, když za nejbližší příbuzné člověka (podle původu) prohlásil opice.

Ve skutečnosti to není pravda. Darwin často opakuje: „Původ člověka v nějakém nižším živočichovi je nezpochybnitelný. Ze společného předka pocházejí i opice.“

Haeckelův biogenetický zákon spočívá v tom, že „ontogenetický vývoj nebo vývoj zárodku schematicky opakuje fylogenetický vývoj nebo dějiny vývoje druhu“.

Pannobřezost neboli partenogeneze neboli rozmnožování bez účasti samců a jejich zárodečných buněk je v přírodě rozšířená (například trubci).

Pokud je možné nahradit spermatozoidy umělým prostředím, jejich role se pravděpodobně omezuje na impuls udílený ženskému vajíčku. Tentýž účinek mají i umělé fyzické a chemické manipulace.

Na druhou stranu jsou známy jisté případy takzvaných mero-gonií neboli vývoje a rozmnožení samčích zárodečné buňky. Proces oplodnění je tudíž i u vyšších živočichů jen jedním ze způsobů, jimiž příroda dosahuje rozmnožování. Nebýt hudby, mohl bych se věnovat biologii. Je to to nejzajímavější, co jsem v poslední době ve vědě četl.

Ale hudba je pro mě důležitější!!!

15. ledna

Svůj deník i požitek z psaní jsem si už oblíbil.

Dopisují už první sešit, první svazek sebraných spisů J. Oseckého.

Druhý svazek začnu s větší radostí než první.

Je naprosté ticho...

Otevřel jsem větrací okénko – vrabci štěbetají, v duši mám klid, je mi trochu smutno, po deníkových zápiscích cítím uspokojení. A kdovíproč smutek z neznámé budoucnosti...

Dnes jsem byl poprvé venku.

1. února

Jak strašně je člověk slabý! Myslím, že mám principy, světonázor, představu o vůli i pohlavní mravnosti, ale stačilo, abych nahlédl trochu hloub do pradlenina výstřihu, a v tu ránu jsem pocítil, jak se mi do srdce nahrnula krev (ano, do srdce), o ničem nemůžu přemýšlet a bezděky mě to táhne k ní...

Jakmile odejde, jsem zase zdravý, jen v rukou cítím mírný třas. Je otřesné, že se takhle neumím ovládat. Jsem si jistý, že kdyby na mě kterákoli žena mrkla, rozběhl bych se za ní jako psíček; zapomněl bych na Ellen Keyovou, na Tolstého i Payota.

Takové kontrasty! Pouštím se potom do četby Keyové.

Abych posílil svou povahu, zjevně tu samou, která už zítra poběží za pradlenou.

15. února

Dnes jsem se odhodlal promluvit si s tatínkem o dalším studiu. Na jaře dokončím obchodní akademii a chci se dál věnovat hudbě. Mluvil jsem příliš zapáleně, teď si to uvědomuju. Tatínek si mě vyslechl velmi lhostejně, jako by rozhodnutí učinil už dávno a definitivně. Řekl, že se musím přihlásit na vysokou školu obchodní, a že pokud se na ni dostanu, je ochoten mi platit hodiny hudby. Ten rozhovor mi byl velice nepříjemný. Právě kvůli penězům. Ať mluví o čemkoli, vždycky dojde na materiální stránku, na peníze.

7. dubna

Přečetl jsem si *Letopis Rímského-Korsakova*. Udělalo to na mě ohromný dojem. Dostal jsem šilenou chuť hrát s opravdovým talentem, zatoužil jsem odjet do Petrohradu, k talentovaným lidem, zatoužil jsem být sám talentovaný. Četl jsem to a věřil, že se rovněž proboujím na tutéž cestu. Je možné, že za pět šest let se budu svým nynějším snům smát...

11. dubna

Hodiny hudby. Nový učitel, pan Bylinkin. Jako bych doposud vůbec nic nedělal. Tohle je JINÁ hudba! Začal jsem slyšet úplně novým způsobem. Doposud jsem hrál ŠPATNĚ!

19. dubna

Beardsley má grafiku Chopinovy balady (op. 47).

20. dubna

Dnes jsem učinil objev, který jsem už stačil vyvrátit.

Kvůli temperovanému ladění klavíru se nízké a vysoké tóny neshodují. Takže C kontra odpovídá ve čtyřčárkované oktávě nikoli c, ale cis. Ale teď mě napadla následující myšlenka: nepřetržitá oktáva C v kontra oktávě.

Na jejím pozadí se odvíjí drobná melodická kresba, založená na c čtyřčárkované oktávě. Akord zní harmonicky. Následně kresba beze změny přechází do tříčárkované, dvoučárkované, jednočárkované, malé, velké a kontra oktávě.

Malá chyba narůstá a v kontra oktávě se už proměňuje v disonanci.

To je možné označit za „postupný přechod konsonance v disonanci“. Nápad je to nesmírně zajímavý!

Obecně se na základě temperovaného ladění klavíru dají provádět všelijaké „kousky“.

24. dubna

Nikdy bych nemohl žít sám. Mám rád společnost a jenom ve společnosti jsem živý, veselý a vtipný.

Vůbec si nedokážu představit budoucnost bez společnosti. Sním o společnosti, jejíž jsem středem.

V těch nejtajnějších snech stoupám na pódium a lidé volají a tleskají mi. Kolem jsou fraky, stuhy, ramena... nekonečné množství květin... Ale bez společnosti?

„Pánové, nedokážete si představit, jak těžko je člověku, když nemá kam jít. Člověk musí někam odejít.“ Dokonce i Dostojevskij, ten nejchmurnější a nejtíživější ze všech spisovatelů ústy Marmeladova hovoří o smutku ze samoty. Dokonce ani velikán Dostojevskij nevydrží hrůzu ze samoty!

Začínám se bát. Právě to mě děsí – představa člověka sedícího v temném pokoji. Píšu teď v pohodlném pokoji po studiu. Přemýšlím o tom, že půjdu na návštěvu ke známým kurzistkám. Z té představy se mi rozlévá teplo po duši. Zatímco někdo osamělý sedí v pokoji a přemýšlí...

Zajít tak k němu, laskavě ho vzít, odvést ho do společnosti, přimět ho mluvit. Říct mu, jak je to všechno těžké a hloupé... Neumím to, nejsem na to šikovný ani nemám sílu...

11. května

Proč se neskládají etudy, cvičení pro orchestr? Ten se musí obzvlášť cvičit v „jednotnosti“ všech tónů, jež jsou potřeba pro zvláštní „orchestrální“ zvuk.

Ilja mi právě navrhl, abych vstoupil k nim do kroužku a napsal pro něj (pro kroužek) práci o umění. Nevím ještě, zda nabídku přijmu; ale mám strašnou chuť ji přijmout. Zrovna mám i zajímavý nápad: Charakteristika souč. hudeb. okamžiku. Zdá se mi, že hlavním rysem současné hudby je stesk po síle... A nejen v hudbě, když se nad tím člověk zamyslí.

19. června

Poslouchám Glierův kvartet. V jednom ohledu existuje podobnost mezi nejnovějším proudem v oblasti výtvarného umění pointilismem, impresionismem a moderní hudbou. Obrazu vládne nejasnost, lyrika, hlavní je nezachytitelnost, lehkost. Obraz je plný teček a tahů, jako by byl pokryt lehkou vzdušnou clonou, pléněrem. V hudbě to je polyfoničnost, složitost, rovněž nejasná lyrika a rovněž nezachytitelnost.

Je samozřejmě dobře, že taková podobnost existuje.

To znamená, že jsou ideje, teoret. základ společný pro všechny druhy umění.

Mám teď chuť psát, hodně psát.

Hrají vivace, třetí část...

Dohráli scherzo, je to drobná půvabná část.

A zároveň složitá. Líbí se mi tenhle skladatel – Glier.

Zvláštním způsobem kombinuje ruský styl a modernismus.

Ruskou melodii nahrazuje její komplikovaná absence.

Čtvrtá část začíná východním tématem.

Ten kvartet je nesmírně složitě zkomponován.

Dekadentní úprava ve východní melodii, v houslích.

Je to zvláštní. Jakýsi nový, zlověstný kolorit.

A znovu ruská melodie.

4. srpna

„Kde mlčí slovo, tam hovoří zvuk. Hudba, která je bezmocná, pokud jde o předání volního aktu, může hluboko a intenzivně odhalit vnitřní stav člověka, předat čistou emoci.“

20. srpna

Přes dva týdny jsem nepsal. Hodně se toho opravdu vyřešilo. Přijali mě na vysokou školu obchodní a hlavně na hudební konzervatoř. Splnilo se to! Ano, splnilo.

Plánů mám na letošní rok hromadu!

Chci se hodně věnovat hudbě, do Vánoc složit ve škole pět zkoušek, v květnu další čtyři, začít studovat němčinu, vzít si pár hodin. Ve škole budu muset strávit celé čtyři roky. Všechno jen proto, abych mohl žít mimo zónu osídlení. Takže sbohem, hudbo, pedagogiko

i „zahraničí“. Předě mnou je kariéra bankovního úředníka, nepatrná, mizerná, s každoročními prémiei. Pomaloučku potichoučku se zapráhnu, až ucítím, že se nemůžu hnout z místa. Jestli k tomu nechám i hudby, už úplně zahynu. Někdy bývají chvíle, kdy žiju jenom svými sny, kdy dočista opouštím každodenní život. Žije ve mně velká část Rudina a Peera Gynta. Bojím se, že kvůli své slabosti nikdy nenaplním ani setinu svých snů.

5. listopadu

Strašný den. Zemřel Tolstoj. Teď už jsem úplně klidný, a je mi dokonce příjemné, když si vzpomenu, že ještě před půl hodinou jsem stál v tmavé předsíni, plakal do kapesníku a strašně se bál, aby mě někdo neslyšel. Po pláči se člověku uleví. Slzami se skutečně vyplakává hoře.

Na ulici prodávají maličké lístky. Mé duše se kdovíproč zmocnil strach a kolem těch, kteří je četli, jsem procházel se zatajeným dechem.

Prší pomalu, nepřetržitě, omamně.

V okně obchodu je velký portrét Tolstého. Cedulka: „Zemřel 4. 11. 1910.“

Jakmile přijdu domů, povím o tom... ne, nepovím.

Pokaždé když člověk slyší nějakou novinku, jako první ho napadne, že o tom musí co nejrychleji povědět ostatním. Doma o tom neřeknu.

Svět, celý svět prožívá takové neštěstí a já umanutě, bez přestání, myslím jenom na sebe. Poslouchám vlastní myšlenky, soucítím s vlastním hořem, přemýšlím o smutném výrazu tváře.

Ale Genrich v Oděse určitě taky pláče. Leží na posteli a pláče. Ten nejbližší, starší bratr. Škoda že tady není.

Sedím u stolu, venku lijí. Nevydržel jsem to: „Mami, Tolstoj umřel.“ Neudržel jsem se a rozplakal se, vyběhl jsem do jídelny, do předsíňe a strašně pláču... Oni nic, vůbec nic nechápou.

Přemýšlím, zda je to takový společný, společenský zákon? Nebo je to naše rodinná tradice? Proč moji rodiče – tak hodní a milující – za nic na světě nedovedou pochopit, čím my všichni žijeme? Mé myšlenky ani mé pocity. Copak se mi to taky stane? A mé děti se na mě budou nechápavě dívat a říkat si: otec je tak hodný a milující,

ale mluvit se s ním o ničem nedá. Je pohroužen do svého světa, nudného a nezajímavého. Ne, něco takového se mi stát nemůže. Dal jsem si slovo, že se budu snažit pochopit život svých dětí, že s nimi dokonce budu žít společným životem. Jenom nevím, zda je to možné.

5. listopadu

Tolstoj nezemřel! Je naživu! Po telegrafu do všech měst na světě ohlásili, že zemřel, ale zpráva naštěstí nebyla pravdivá!

7. listopadu

Ano, Tolstoj zemřel, až dnes, 7. listopadu v šest hodin ráno.

Já (zase já!) jsem tu zprávu přijal s naprostým klidem. Své už jsem si vyplakal dřív.

Kdysi jsem říkával: smrt je tak strašná věc, že vůbec nejlepší je na ni nikdy nemyslet. Kdo přemýšlí o smrti, ten samozřejmě přestává vidět smysl života a smysl našich každodenních malých činů; takovému člověku nezbyvá než se oběsit.

Ale lidé se nevěší, což znamená, že v každodenních malých činech je smysl, takže není nutné přemýšlet o smrti.

V mé hlavě měly tyto úvahy uspořádanou a pevnou podobu, jenže vyložené na papíře jsou tak nějak nepromyšleně naivní a dětské. Ale já vím, co říkám. Člověk zemřel – a všichni lidé na něj musejí v tu ránu zapomenout. Kdysi jsem tvrdil, že na své smrtelné posteli roztrhám všechny své fotografie a papíry a poprosím děti, aby o mně nemluvily. Zakážu jim nosit smutek.

Je třeba postrčit procesy, které beztak rozpohybuje čas.

Obecně je hrůzostrašná veškerá minulost, která se nedá vrátit. Život uhání šílenou rychlostí.

„Život je okamžik.“ Proto se nelze oddávat vzpomínkám, jež otravují přítomnost, v níž jediné je smysl. Co může být marnější než uplynulý čas?

8. listopadu

Bývají období, kdy opravdu nemůžu snést své rodiče; stává se to, když s nimi často mluvím vážně. Když je nevidím, začíná mě to k nim táhnout. Jednou jsem jedné známé vyprávěl o tatínkovi tolik, že jsem se div nerozplakal: dojetím se mi sevřelo hrdlo. Zato teď

je mi až nepříjemné, že spolu musíme obědovat. Jsme naprosto cizí lidé a já kdovíproč žiju na jeho účet. Když spolu musíme někam jít (čemuž se pečlivě vyhýbám), začnu žvanit a plácát všelijaké nesmysly, jen abych nemlčel. Tatínek se o mě nikdy nezajímá, zdá se, že si mě vůbec neváží, ani mých přesvědčení, zvyků, ale zároveň mě má nejspíš rád. Zvláštní láska!

Cítím, že mě rodiče rozčilují a dráždí hlavně kvůli hloupostem. Často jsem vinen jen tím, že vyprávím něco, co bych neměl; že rozpoutávám debaty, které je nejspíš nepřesvědčí. Bavím se s nimi teď čím dál tím méně.

Maminku mám někdy rád, ale vůbec si jí nevážím. Je to hrozné. Jako by se sešli cizí lidé, navzájem se otravují, jenom si ničí životy a navíc všichni žijí na cizí účet. Tatínek dře jako mezek. Zvenčí to však vypadá jako „šťastný rodinný život“. Ze všeho nejhorší je, že sám pomalu cítím, že stejný rodinný život čeká i mě.

Ne, to není pravda, takhle žít nebudu! Vroucně tomu věřím.

9. listopadu

Rodenbach: *Bruges-la-Morte*. Umění, jehož kořeny se živí smrtí. Hrůza. Nedá se o tom přemýšlet.

Před dvěma lety zemřel dědeček. Jeho smrt se mě ani trošičku nedotkla.

Před pár dny mi na klíně seděla Raječka. Je slabá, neduživá, má bledou krásnou tvářičku s nádechem inteligentní zádumčivosti. Přemýšlel jsem o její smrti. Zdálo se mi, že chodím po pokoji a v náručí držím umírající Raječku. Najednou jsem si uvědomil okamžik, kdy člověk tiskne studenou mrtvolku k hrudi a cítí ohromnou bezmoc, že není s to zadržet unikající život.

Píšu tyto řádky a cosi mě při té vzpomínce začalo šimrat v krku... Raječka právě ve vedlejší pokoji zpívá písničku o malém komárovi.

Ze všeho nejlepší je v tu ránu vyrvat ze svého srdce všechno, co patří zemřelému, vyškrtnout ho ze vzpomínek, zapomenout na lásku. Zapomenout! Je to nemožně těžké, ale nutné!

Na druhou stranu, proč by měl člověk znásilňovat své city. Čas sám zahladí veškerou nerovnost a hranatost prožitků. Člověk má chuť poplakat si, být smutný, postěžovat si na nespravedlnost osudu. Chce se oddat vzpomínkám, stejně jako se zítra bude chtít oddat snění?

Cítím jakýsi neklid v duši. Jakýsi nejasný pocit tíhy, cosi, co se má stát...

A v Astapovu klidně leží Tolstoj, umytý a oblečený do rubáše. Ve tváři má velmi spokojený výraz.

Vypadá snad i slavnostně. Pozorně poslouchá veškerý zmatek okolního světa.

10. listopadu

V kostele. Zádušní bohoslužba za kohosi. V těchto dnech mě napadají myšlenky o náboženství, o slávě, především o slávě. Rozum mi dokazuje její nepotřebnost, kdežto srdcem po ní vášnivě a napjatě toužím – po té nejmalichernější slávě zbavené jakéhokoli vnitř. smyslu. Andrej Bolkonskij, respektive Tolstoj, o tom přemýšlel. O marnosti a ubohosti „lidské lásky“. Ale já bych chtěl, aby mé jméno znělo na křižovatkách, aby mě všichni velebili, aby ze mě byli nadšení.

Moc dobře vím, že kdybych takového postavení dosáhl, byl bych z něj brzy zklamaný. Potvrzují to všichni slavní lidé. Tolstoj, Arcybašev, Čechov aj. Víím, že sláva navenek vypadá lákavě, ale přináší vnitřní prázdnotu, hromadu ztrát, nepříjemností, neštěstí, zvláště pak tíhu absence samoty a neustálou společnost. Víím také, že sláva neznamená zhola nic před tím největším v našem životě – před smrtí (jak řekl už Arcyb.). Tak hezky a srdečně promluvil o smrti básníka Baškina: „... tvář v tvář umírajícímu, před utichající hrudí, jež naposledy křečovitě vydechuje, se mi má sláva, mé věhlasné jméno a literární zásluhy zdály tak nicotné, tak banální.“

Můj rozum to všechno přijímá, ale duše chce vidět „J. Oseckij“ vytištěné tučným písmem v novinovém článku. Je to nesmírně banální a nicotné, ale stejně po tom prahnu.

Téhož dne večer. Věnuju se teorii hudby.

... Jedu tramvají, stojím na zadní plošině, dívám se dolů na koleje.

Je večer. Vagon uhání a zpod něj honem, honem vylézají koleje, rychle ubíhají, lesknou se a opatrně uléhají ve dvou paralelních pásech. Tento okamžik se mi obzvlášť vryl do paměti.

Tehdy jsem obzvlášť pocítil běh času, let vteřin.

Před nepatrnou chvílí jsem byl na tomto místě, ale nestačím se ani ohlédnout a už jsem se vzdálil několik aršínů, sáhů, domovních bloků.

... Upovídaný jsem neuvěřitelně! Jakmile najdu posluchače, pusa se mi nezastaví a doma si to vyčítám. Proč musím všem vykládat, že sním o kariéře dirigenta?

Tolstoj říká... Mimochodem o Tolstém: dnes jsou celé noviny věnovány století od narození Pirogova. O Tolstém jsou v nich už jenom dva články. Zítra tam bude jeden, pozítří pouhá poznámka v přehledu zpráv a na první stránce: jubileum přednosta stanice Kyjev.

Ano, tak to bude a tak to taky má být. Čas zahazuje vzpomínky a přináší nové události.

Velmi zřetelně je to vidět na novinových člancích.

Je to trochu smutné...

20. listopadu

Zdá se mi, že sny jsou nejlépe popsány u Osipa Dymova. Dokáže postihnout jak určitou nezachytitelnost, tak onen pocit, který se dostavuje ráno v posteli, když si člověk stýská nad pozapomenutým snem.

Člověk se právě probudil, něco si pamatuje, ale vůbec si nedokáže vzpomenout, co se mu zdálo.

Učím se teď německy. Dočetl jsem povídku a opřel se o opěradlo židle s vědomím, že mám hotovo. Příjemný pocit... lehký spánek... Probudil jsem se a vybavuju si, že se mi zdálo několik různých scén s různými osobami, různými událostmi, ale pamatuju si jen scénu z foyer divadla, nějaká žena si rozepíná několik knoflíčků na živůtku...

Nic jiného mi v paměti neutkvělo, žádné podrobnosti, žádná slova, žádné detaily... Pamatuju si jen, že to bylo příjemné...

Našel jsem popis gymnastických cviků pro dvouleté děti: několik polštářů se nahází na zem na hromadu a děti se v nich mají hrabat. Vynakládají spoustu sil, aby se z nich dostaly. Musím si takhle pohrát s Raječkou – myslím, že se jí to bude líbit. Je to přece škola pohybu. Děti ji prodělávají přirozenou cestou, ale cvičení má tuto schopnost (pohyb) zdokonalovat.

22. listopadu

V poslední době jsem velmi produktivní. Jako zatím nikdy. Věnuju se mnoha předmětům a téměř ve všech prospívám. Za měsíc (teď je listopad) budu mít tři zkoušky ve škole: statistiku, polit. ekon. a hist.

polit. ekon. Statistiku mám už hotovou, polit. ekon. studuju; každý den se hodinu učím německy a moc mi to jde; každý den hraju přibližně tři hodiny, dvakrát týdně chodím na hodinu hudby (trvá dvě hodiny) a dvakrát na teorii hudby. Jen ne každý den čtu.

... Celkově se mám dobře... Dokonce tak zvláště dobře, že ani nevím, co by mi tak mohlo chybět.

Všechno mám, všemu se věnuju... Chybí mi snad jen „blízky přítel“, který by z toho všeho měl stejnou radost jako já. To je pravda. Teď vůbec nemám přítele (bez ohledu na věk, národnost a pohlaví).

1. prosince

Právě jsem se vrátil z divadla. *Chovanština*. Přišel jsem domů a dostal chuť psát... První jednání jsem si poslechl výjimečně pozorně. První jednání obecně poslouchám pozorně. Sledoval jsem zároveň celkový průběh, jednotlivé umělce, zvláště pak orchestr a dirigenta.

... Zdá se mi, že ruský styl je v hudbě jednotvárný a únavný. Ale Glinka je nepřekonatelný. Dokonce i Rim.-Kors., který napsal hromadu ruských oper, se označoval za „glinkovce“. Ale celkově mě *Chovanština* nechala chladným. I když v ní jsou dramatické epizody. Hudba je všude klidná, dokonce jednotvárná... Chtělo by to výbuchy, tragické vášně, ale nic takového tam není.

... O přestávce jsem si všiml jedné slečny. Seděla blízko. Moc se mi líbila. Poslední jednání jsem poslouchal špatně: přemýšlel jsem o ní. Bylo mi smutno, že se mi moc líbí, že o tom neví, že ji nikdy neuvidím a že – což bylo ze všeho nejhorší – brzy zapomenu její obličej. Lačně jsem se na ni díval ve snaze zapamatovat si její tvář. Uprostřed jednání dostala silný záchvat kašle. To mě nesmírně znepokojilo. Hned jsem usoudil, že má nemocné plíce. Přepadl mě smutek. V obličeji byla moc pěkná, dokonce krásná. Měla velký bílý límec s tmavě modrou kravatkou. Moc jí to slušelo. Byli s ní dva protivní studenti.

Když jsem si teď v duchu vzkřísil její podobu, je velmi bledá a já vím, že ji brzy zapomenu.

Cestou jsem se na sebe zlobil: desítky tváří z ulice, tramvaje si zapamatuju snadno, a tahle milá hlavička se mi zakrátko vypaří z hlavy.

Teď jsem se zasníl: jdu po ulici, potkám ji, je sama (musí být sama), přicházím k ní a seznamujeme se, pak jdeme do divadla... Okamžitě jsem si vymyslel, co jí budu říkat...

Pokud ji potkám na ulici, okamžitě ji poznám a zapamatuju si její tvář na dlouho. Jenom abych ji potkal.

Sedl jsem si a chtěl jsem psát o něčem jiném, ale uviděl jsem poslední řádek předchozího zápisu: „Jenom abych ji potkal.“ Dýchl na mě včerejšek, vzdálený včerejšek. Dnes jsem si na tu slečnu vzpomněl jen jednou ráno. Pak už jsem na ni nemyslel.

V poslední době jsem jaksi hmatatelně pocítil své štěstí. A opravdu, mám všechno, co potřebuju. Mám hudbu, vzdělání, čistý pokoj, nový oblek, solidní kabát, Beethovenovy sonáty – co ještě chtít?

Kdybych teď dostal dvacet rublů, nevěděl bych, co s nimi. To se ví, že bych je utratil: koupil bych noty (ze kterých nehraju), koupil bych harmonium a ještě něco. Mohl bych se „snažit“ peníze utratit. Nejenže nemám žádnou silnou touhu, mé touhy jsou tak slabé, že hraničí s lhostejností (a peníze mám, na divadlo mi stačí).

Sedím teď ve svém pokoji, učil jsem se německy.

Odnesl jsem si sklenici s čajem do pokoje. Piju čaj a zmocňuje se mě pocit klidu, pohodlí a... usazenosti.

V poniklované lampě se odráží mikroskopická figurka, pijící čaj. A zdá se mi, že odkudsi shora vidím maličkého človíčka J. Oseckého, jeho život. Je docela maličkatý.

Je ticho... Klid...

5. prosince

Četl jsem si Čechovovy povídky. Hrozně moc píše o ženách. A nemůžu se zbavit dojmu, že urážlivě. Takhle nějak zřejmě píše člověk, který si od žen vytrpěl hodně špatného. Musím se nad tím pořádně zamyslet. *Anna na krku!* Jak Anna, když pocítí svou sílu, vyhání Modesta Alexejiče: „Jděte pryč, hňupe!“ Srdce se mi svírá. V jediném okamžiku takový obrat v povaze! A jak jede po ulici – opilý otec a bratři jsou popsáni tak soucitně, a ona nic... Obzvlášť strašné je *Bahno*. Taková hrozná dravčice. Jako by se autor mstil za to, že sám nedokáže odolat jejím půvabům! A navíc ještě s nádechem antisemitismu. Ale vždyť po Tolstém je Čechov největší! Tady něčemu nerozumím, jako by veškerý půvab žen s ladnými rukama, bílými šíjemi a lokny vypadávajícími z účesu existoval jen proto, aby v muži probouzel to nejnižší. Ale vždyť to tak není!!!

Straussova sonáta pro housle a klavír.

Přitlumené housle, klavírní pasáže, pianissimo.

Krásá! Poslední dobou jsem díky naplněnému dni téměř přestal snít. A je to k lepšímu! Zatím! Přemýšlím jen o lepším uspořádání dne, o hodinách hudby, o němčině.

Dohráli druhou část – *improvisations*.

Teď hrají závěr.

Ty nejvzdálenější sny momentálně nesměřují dál než k létu, které hodlám využít nadmíru produktivně.

V posledních dnech se mi v hudbě moc nedaří. Kvartet es moll.

Četl jsem si o Brahmovi – zemřel v roce 1897. To znamená, že když zemřel, mně bylo už sedm let.

O symetrii

V přírodě není sym. Příroda není symetrická a není ani asymetrická, je vně symetrie.

Symetrie je pouze tam, kde je člověk, který si jí všímá. Pouze člověk si všímá dílčí rozmanitosti přírody: když se mu dvě poloviny zdají navzájem podobné.

V přírodě není ani estetika. Fyzika, chemie a obzvláště mechanika v ní jsou, ale estetika (a ještě několik disciplín) neexistuje. Není ani klasifikace, není důležité a nedůležité. To všechno vytváří člověk.

19. prosince

Je mi smutno... A smutno je mi i z toho, že teď budu obyčejnými slovy vyprávět o obyčejných pocitech.

Právě jsem zavřel knížku od Dymova – toho nejsmutnějšího a nejjemnějšího básníka, kterého jsem kdy četl. Dokonce jemnějšího než Čechov. Proč je mi smutno?

... Poslouchám hudbu a je mi smutno: proč takhle nehraju, proč dokonce ani své skladby nehraju tak dobře, jak bych chtěl...

Dívám se na silné a krásné lidi a má duše znovu protestuje: proč?

Píšu teď a vzpomínám na Dymovovu povídku *Večerní dopisy*.

Bez data (na konci zápisníku)

Možná právě v umění má být vyhlášena neopodstatněnost.

Nejsou kritéria, není teorie umění. Je umělec – nejsou dějiny umění, je však katalog obrazů.

Každý si z umění bere, co se mu líbí. Není objektivita, je subjektivita.

Tvorba Duncanové.

Pokud je ještě možné zachytit rysy současného umění, pak načrtnout teorii, která by se hodila pro všechny epochy a um., je naprosto nemyslitelné.

Tannhäuser (obecně Wagner).

1) Umělcova tvorba závisí na osobnosti, epoše a prostředí. Přičemž um. nekopíruje prostředí, ale pouze vytváří jeho ideály.

2) Absence kritérií v umění. Velmi těžce se to odráží na umělcích a ještě víc na kritikách a davu.

3) Povaha současné tvorby. Stesk po síle, směřování k moci. Rodin, Vrubel, Wagner, Brjusov, Böcklin, Rerich.

4) Odraz secese v architektuře.

5) Charakteristika technických prostředků, jež jsou vlastní secesi.

6) Současné umění obecně ani trochu nepředstavuje obraz, který jsem načrtl. Výše zmíněná snaha je v něm pouze naznačena.

7) Směřování současnosti k archaismu, k „návratu“. Rerich, Somov, Benois, Musatov.

8) Nedostatky tohoto směřování.

9) Umění musí být současné. Je třeba mít na paměti, že dějiny pochopí nepochopitelné.

10) Slabý odraz současnosti v našem umění.

11) Slabé šíření umění v užité podobě.

Umělci neradi slouží průmyslu. A přitom je to ta nejsprávnější cesta. Staří mistři.

V *Pikové dámě*, ve chvíli, kdy se objeví hraběnčin přízrak, v orchestru zní stupnice celých tónů.

Faust

6 petits preludes pour le commerçants

12 petits preludes

ou exercices pour le commerçants

Vrubel, Botticelli, Rodin, Böcklin, Beardsley

Riehl, Baumbach

Dominantní akord

(kvint-sext-terc-kvart)

Přečíst:

Tain: *Přednášky o umění*

Guyau: *Umění z hlediska sociologie*

Lessing: *Láokoón*

Liber: *Dějiny západoevr. lit.*

Judin: *Umění v rodině*

Ap. Vasněcov: *Umění*

Andrej Bělyj, Vjačeslav Ivanov: *Kniha o novém divadle*

Wilde

Hanslick: *O hudebním krásnu*

Woermann: *Dějiny um.*

Muther: *Dějiny malířství 19. st.*

Gnědič: *Dějiny um.*

Nový žurnál pro všechny (1902)

Čechov: *Nevěsta*

Čas! Nemám dost času! Musím méně spát! Někde jsem četl, že Napoleon spal tři hodiny denně.

KAPITOLA 4



ZRUŠENÝ ČECHOV (1974)

Byl to jedenáctý rok jejich vztahu. Tengiz prohlásil, že s Čechovem je nejvyšší čas skoncovat. Nora se podivila: proč? Copak může být ruské divadlo bez Čechova? Ale Tengiz řekl, že je na to připravený už dávno. A začal *Tři sestry* rozebírat do mrtě – nečekaně ostře a drtivě. Zvedal své krásné, velmi krásné ruce, a držel je ve vzduchu. Nora neslyšela žádná jednotlivá slova, ale tak nějak vcelku nasávala zvláštní věty, které by nedokázala ani převyprávět. Rusky Tengiz nemluvil úplně správně, ale zato mimořádně výrazně. Gruzínský přízvuk měl poměrně silný, což mírně posouvalo význam. A dokonce ho to rozšiřovalo. Proč to tak bylo, Nora nikdy nedokázala pochopit, ale vždycky se radovala, když cítila, že nejde jenom o jazyk, ale o celé uspořádání myšlenek člověka z jiné země a kultury...

„Řekni mi, proč zrušili Efrose? Jeho inscenace *Tři sestry* byla správná! Chudinky, člověku je jich tak líto. Je to až k pláči! Všichni od roku devatenáct set jedna tu hru pozvedají a pozvedají, stále výš, pozvedají ji až do nebes. Ne? Už se na to nemůžu dívat! Už toho bylo dost, ne?“ doslova vypálil své protáhlé, stoupající „ne“ na Noru.

„Noro! Noro! Tolstoj o *Třech sestrách* říkal, že je to sprostá nuda. Lev Tolstoj tomu přece rozuměl? Nebo ne? Všem je smutno! Nikdo nepracuje! V Rusku nikdo nepracuje, mimochodem ani v Gruzii nikdo nepracuje! A když už pracuje, pak s obrovským odporem! Olga je ředitelka gymnázia, to je přece skvělá práce, začátek století, dívčí gymnázium, vzdělávání žen, začíná se vyučovat věda, a nejen